

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי
הִתְרַה וְהִיְהִי־שֵׁם וְאֶתְנֶה לְךָ אֶת־לְחַת
הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי
לְהוֹרֹתָם: וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ
מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים:
וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לִנּוּ בְּזֶה עַד
אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחֹרֶן

כִּאֲלוֹ אֲכַלִּין וְשָׁתִין: יב וַאֲמַר יי
לְמֹשֶׁה סָק לְקַדְמֵי לְמוֹרָא וְהוּי
תָּמֵן וְאֶתֵן לְךָ יַת לִחוּי אֲבָנָא
וְאוֹרִיתָא וְתַפְקֶדְתָּא דְכְּתִיבִית
לְאַלְפִייהוּן: יג וְקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ
מִשְׁמִשְׁנֵה וּסְלִיק מֹשֶׁה לְמוֹרָא
דְּאֶתְגַּלְי עֲלוּהֵי יִקְרָא דִי:י
י ד וְלְסַבִּיא אָמַר אוֹרִיבוּ לְנָא
הִכָּא עַד דְּנָתוּב לְתוֹכוֹן וְהָא

אָהְרֵן וְחֹרֶן
דִּינָא יִתְק
מֹשֶׁה לָּם
מוֹרָא: טז
מוֹרָא דָּם
יוֹמִין וְי
שְׂבִיעֵאָה
יִקְרָא דִי
בְּרִישׁ שׁוֹן
יח וְעַל כ
לְמוֹרָא
אַרְבַּעִין

1

רש"י

לקט בהיר

שם חמות חלילה^(י) (יחזי מ"ה ט'): (יב) ויאמר ה' אל
משה. לאחר מתן תורה^(י) (יחזא ד'): עלה אלי
ההרה והיה שם. מ' יוס^(ט): את לחת האבן
והתורה והמצוה אשר כתבתי* להורותם. כל
שם מחות ושלוש עשרה מצוות בכלל עשרת הדברות
הן^(ט), ורצונו סעדיה פירש באזהרות שיסד לכל דבור
ודבור^(ט) מצוות התלויות בו: (יג) ויקם משה
ויהושע משרתו. לא ידעתי מה עיבדי^(ט) של יהושע
כאן, ואומר אני שהיה התלמוד מלוה לרצו עד מקום
הגבלת תחומי הכר שאינו רשאי לילך משם והלאה,
ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נעב
שם אהלו ונתעכב שם כל חרבעים יום, שכן מצונו
כשירד משה (ל"ג ט') וישמע יהושע את קול העם
צרעה, למדנו שלא היה יהושע עמוס: (יד) ואל
הזקנים אמר. בלאתו מן המחנה^(ט): שבו לנו
בזה. והתעכבו^(ט) כאן* עם שאר העם במחנה,
להיות נכונים לשפוט לכל איש ריבו: חור. בנה של
מרים היתה^(ט) ואצו כלב בן יפנה, שנאמר (דב"ה ז'
ט') ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, אפרת
ש"י * כתבתי, בתוך לוחת האבנים, להורות, שכל ומכ"ף. * שם ומכ"ף.

קראתיך וכתרתיך: (יז) חמות גדולות: (יח) פי' אינו
מקושר עם מה שלפניה שהיתה צה' בחדש כדאמרן, אלא זה
בהכרח אחר מתן תורה היה, כי לא יתכן לתת האבן וכו'
אשר כתבתי וכו' קודם מתן תורה (רא"ם): (ט) כלומר
התעכב שם: (כ) כי ספר תורה השלימה משה רבע"ה
כתבה כמו שהעידו הכתובים על זה, ורז"ל אמרו מלואו זו
משנה, כתבתי זו-עצמים וכתובים, להורות זו-תלמוד א"כ
תרי"ג מצוות לאו דוקא (מ"ל): (כא) לכל דיבור שנעשרת
הדברות, באזהרות - פי' נספרו (פייט להג השבעות)
שחיבר אשר שמו ספר האזהרות: (כב) פי' לא ראיתי
בדברי רז"ל מה זה קימה של יהושע משרתו, הלא אל ההר
לא עלה שנאמר ויעל משה, גם אין לומר שליוהו למשה וחור,
שהרי אמר משה עד אשר "נשזב" אליכם, הרי שלא היה
במחנה כל מ' יום, לזה בהכרח שהמתין לרצו תחת ההר,
ולזה קראו הכתוב משרתו הלא אל ההר לא עלה שנאמר
(מ"ל): (כג) קודם ויעל משה, ופי' אמר, כבר אמר
(רא"ם): (כד) זה פי' שבו, ואין פירושו ישיבה אלא
עכבה, וכן תרגמו אונקלוס, ופי' בזה, בתוך המחנה לא תחת
ההר עם יהושע, ואמר לשפוט, שאל"כ הלא כל ישראל
התעכבו שם (רא"ם): (כה) כוונת רש"י להביא זאת כאן,
פשוט הוא, שהיית מרע"ה עמהם את אהרן וחור ונסוף מ' יום
הרגוהו ונזהר פחד אהרן מן העם, שאם היה זה אחד העם
לא היה אהרן ירא לנפשו, ועוד שהרי אמר לזקנים אהרן וחור
עמכם הרי הוציא אותם מכלל הזקנים ללד מעלמם, לזה אמר
שהיה זה בנה של מרים, גם אמר אצו כלב לגדלו ולייחסו גם
ציוסם זה (ב"ב):

זו מרים כי
שיש לו דין
אל משה
ומשה וכל
כבוד למש
ימים לאח
יום שעלה
למחנה שו
(יח) בתוך
הקב

שינוי נוסחאות
שמראש חודש.

אכילה זו
למה למש
ישראל לא
משה לא ל
השגה זו
בהשגה מ

אור החיים

פירוש בחינה המפסקת לכל יסתכל, וכאן הודיע
הכתוב כי לאצילי ישראל לא שלח ידו למנוע מהם
המחזה ללד היוחס חשודים צעיניו והניחם לזון
עיניהם מאורו והצדק. וזה הוא שיעור הכתוב

מח קצו"ש. 10

18 קצו"ש פברי הלי"א בקי"ג כס"ט משנה 10/10 כ"ה - 8
(כ"ט, ל"א מצוה שגמורג ששגה קב)

אֶל־מִשֶׁה בְּבִלְתוֹ לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּהָר־
סִינַי שְׁנַי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֲבָן
בְּתַבִּים בְּאַצְבַּע אֱלֹהִים: לֵב * וַיֵּרָא

מִשֶׁה פֶּד שִׁינַי מִלְּפָנַי עִמָּה
בְּמִוְרָא דְסִינַי תַּרְיִן לְיוֹחֵי סְהָרוּתָא
לְיוֹחֵי אֲבָנָא בְּתַבִּיבִין בְּאַצְבָּעָא דִּינִי:
* וַיֵּרָא עִמָּה אֲרִי אַחֲרַי מִשֶׁה

לקט בהיר

רש"י

כח) חסר וא"ו אחר הלמ"ד שלא כנהוג, וניתן לדרוש, ויתן
לו) הקב"ה למשה את התורה (קבלתו) כאלו הייתה התורה
כלתו של משה, ומשלו לכלה ולא למתנה אחרת, כי היא היא
המתנה הכי גדולה במושג אשה משכלת כלה נאה ומסידה
אשר משוקת חכמתה והשגחה נמשלה לאהבה וכסופת נפש
עד אין לשער, ובפרט אלל אדונינו משה מקור התורה אשר
בזמן מועט קנה והשיג אותה ונעשה בעליה (במ"ח), ומביא
גם הד"א, כי אין סתירה לבי' הדרכים, והא בהא תליא, אלל
פשוטו לא הביא שפוטו הוא, ומה שהביא הדרוש, משום
שלי' פשוטו היל"ל בכלתו בני"ת, כלומר צעת כלתו לא
בכ"ף הדמיון (ב"ב): כט) רש"י לשיטתו שמלכת
המשכן לא נאמרה למשה בני' ימים הראשונים, גם בא
לאפוקי שאין פירושו לדבר אמו מה שכתוב בלוחות, שהענין יבחי'ם זאת, שהלא עשרת הדברות כלה לדבר מיד במעמד הנבחר
והלוחות לא קבל רק בסוף מ' יום (ב"ב): ל) מדלא אמר לדבר אליו, גם שלי' פשוטו יכוון ג"כ לדבר אמו, אלל לשון
היותר מכון והרגיל והמבורר לומר אליו, כי תיבא אמו כולל ב' פירושים יכול להיות פירושו אליו ויכול להיות פירושו עמו
ביחד, משא"כ תיבא אליו (בא"י): לא) פי' חסר וא"ו הרבים שבין ח"ת לחי"ו, ובפרט שכל התיבה מיותר, כי ב'
פעמים לחת למה, ודאי שלדרשה אחי כאלו נקוד לחת לשון יחיד שמחמת שויים היו נדמין לחמד (מ"ל):

הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו צדצת המשכן
והוקם בלחד בניסן: בבלתו. ככלתו כתיב חסר כתיב,
שגמורה לו תורה צמתה ככלה לחתן, שלא היה
יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה (תנח" - מדרים ל"ח),
דבר אחר מה כלה מתקשטת בכ"ד קשועין הן
האמורים בספר ישע"י (ישע"י ג') אף תלמיד חכם לריך
להיות בקי בכ"ד ספרים (ש"ר - תנח"י): לדבר אתו.
החקים והמשפטים שבאלה המשפטים (ש"ר): לדבר
אתו. מלמד"י שהיה משה שומע מפי הגבורה
וחורין ושונין את ההלכה שניהם יחד (ש"ר - תנח"י):
לחת. לחת כתיב (ש"ר) שהיו שתיכן שוות (ש"ר):

אור החיים

זכרון הנתיבה, עוד יש להעיר למה אומר ה'
נתינת הלוחות עד זמן זה כיון שלא היו בהם אלא
עשרת הדברים (ש"ר) ביום מתן תורה או למחרתו היה
לו לחת הלוחות, אכן יתבאר הענין על פי דבריהם
ז"ל (זוהר ח"ב ז"ג): שאמרו שכל המלות הלל המה
בחוק חוכם של עשרת הדברים, והוא אומרו ויתן
אל משה ככלוהו לדבר אמו ומה דבר אמו
ב' לוחות העדות פירוש כי הדברים בלוחות שם לו

אל עליון ואינו מן הראוי לחת לו הלוחות עד
שיגמור הרשום בהם, ולזה גמר הדברים הנרמזים
בהם בלוחות העדות (ש"ר) ונתנם לו ולא קודם, וזה
נתישבו שני הדקדוקים כאחת על נכון, וכפי זה
מאמר שני לוחות נמשך עם ככלוהו לדבר אמו וגו'
ונמשך עם ויתן האמור בתחילת הכתוב (ש"ר):
בתובים באלצט אלהים. הכוונה בזה (ש"ר) על
דרך אומנם ז"ל (תנחומא עקב) כי

אור בהיר

עולמו. קז) ויהי ככלתו ויתן. קח) פירוש בשלמא אם היו כתובים בה המשפטים ומעשה משכן, מוזן שהיה רוצה קודם
ללמדו ואחר כך ליתן לו בכתב. קט) במשך מ' יום. קי) ויתן שני לוחות, לדבר אמו שני לוחות, ומוכרח אם כן
לאחריו. קיא) כדי לקרב דבר זה מעט אל השכל אנושי מה שיכול און אדם לשמוע, אמשול לך משל כשמונחים על הטבלא
חתיכות ברזל דקות וקטנות מאוד מסודרים זה אלל זה בלי הפסק, וכל הטבלא מלא מהם, ואתה לוקח אבן שואבת
גדול בידך הנקרא מאגנ"ט, ואתה מנייר בו באויר סמוך לטבלא כעין אות אל"ף ובי"ת, ואז הגם שאינך נוגע
ממש בחתיכות הברזל, עכ"ל הם נמשכים ונדבקים בהמאגנטט, ונשאר תקוק על הטבלא אות אל"ף ובי"ת כזה
וכעין זה הסביר המחבר ז"ל כתיבת הלוחות, וקודם הקדים ג' הקדמות, א' שהלוחות הראשונים לא היו אבנים גשמיים, אלא היה אש

קמתת מן מן
על אחרן ואן

(א) כי בשש נ
הי כ"ח צשש רי
כשעלה משה לו
בא בחוק וי שע
מן המנין הוא ו
ולילוי* עמו*)
בסיון עלה נמל
בע"ז בא השט
חשך ואפלה ועו
טרבוציא לעולם
שעות ולא בא ו
אפשר לומר של
חלות בין לאחר
שינוי נוסחאות * ולי'.

הלוחות נחצבו
זה הוא שרמז
הוא הכסא והו
אורות הקדוש
גבוה וגו' וגבה
בספר הזוהר
למרום ופגע ב
מט"ט ויהי י
ממנו פן ישרי
(דברים ד') כי
הקדושה היא
אופן כתיבת
באלצט אלהים
באלצטו כתיבו
רוחני נחצבים ממקו
של מדרגה גדולה
שעשה חורש אבן

מסורת המדרש
ג. אר"א כל מי יום
נדריים לח... הוריות פ"ג
ה"ה, תנחומא כאן טו
ותנ"י יב, יל"ש כאן
שצא, התורה מתנה
לעיל לג, כ וש"ג.

שמעון בן לקיש מה פלה זו כל ימים שהיא בבית אביה
מצנעת עצמה ואין אדם מכירה וכשפאת לפנס לחפתה
היא מגלה פניה כלומר כל מי שהוא יודע לי עדות יבוא
ויעיד עלי כן תלמיד חכם צריך להיות צנוע בפלה הזו
ומפרסם במעשים טובים בפלה הזו שהיא מפרסמת
עצמה הוי ויתן אל משה ככלתו.

ד. דבר אחר ויתן אל משה אמר רבי אבהו כל
ארבעים יום שעשה משה למעלה היה למד תורה ושוכח
אמר לו רבון העולם יש לי ארבעים יום ואיני יודע דבר
מה עשה הקדוש ברוך הוא משהשלים ארבעים יום נתן
לו הקדוש ברוך הוא את התורה מתנה שנאמר ויתן אל

דבר אחר: "ככלותו" — "ככלתו" (כמתנחו' שם), אמר רבי שמעון בן לקיש: מה כלה זו
כל ימים שהיא — בתולה ויושבת — בבית אביה — היא — מצנעת עצמה ואין אדם —
זר — מכירה, וכשבאת ליכנס לחופתה היא מגלה פניה — לפני הבאים להיות בחופת
נשואיה בטרם תכנס לחופה, כלומר, כל מי שהוא יודע לי עדות — אם ח"ו איני בתולה טהורה
(מ"כ) — יבא ויעיד עלי, וכשהיא כלה צנועה הכל מעידים בשבחה, כך תלמיד חכם צריך
להיות צנוע — במעשיו, שלא ימצא בו שום פסול ודבר מגונה — ככלה — הצנועה — הזו
— בבית אביה, ומפורסם במעשים טובים, ככלה הזו — בשעה — שהיא מפרסמת עצמה
— בהכנסה לחופה, הוי — אומר: "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו", "ככלותו" — "ככלתו",
שתלמיד חכם צריך שיהיה בדברי תורתו נאה וזריז בבקיאותו וצנוע ובעל שם טוב ככלה נאה וחסודה.

ו. דבר אחר: "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו", אמר "ויתן" בלשון מתנה, ואמר "ככלותו"
הגם שכל אותה העת משהתחיל לדבר אתו עד שכילה נתן לו את דברי התורה שדיבר אתו במתנה זו,
לרמוז כאשר — אמר רבי אבהו: כל ארבעים יום שעשה משה למעלה — בלימוד התורה
מפי הקב"ה — היה למד תורה ושוכח, שרבה מאד היא התורה מללמדה בזמן זה, בארבעים יום,
"לסוף" (תנחו' כאן טו) — אמר לו — משה להקב"ה: רבון העולם, יש לי — כבר —
ארבעים יום — שאני לומד, ואיני יודע דבר, מה עשה הקב"ה, משהשלים ארבעים יום
— בעמלה — נתן לו הקב"ה את התורה מתנה, — וזהו — שנאמר: "ויתן אל משה
ככלותו לדבר אתו" — נתן הקב"ה את התורה למשה במתנה, ורק אחרי שכילה לדבר אתו את כל דבריה,
בסוף ארבעים יום, וללמדך לדורות לכל הבא ללמוד תורה שהתורה היא מתנה בלב האדם (כדלעיל ו, ב.
עיי"ש), ורק אחרי העמל והיגיעה וצער השכחה, כמשה, יזכה בה, שצריך עזר שמים כדי להבינה
ולזכרה (מגילה ז, א), וצריך אחרי כל העמל להתפלל לה' שיתן לו התורה במתנה (נדה ע, ו) ועי' ר"ל כאן).

והדרוש עוד: "ככלותו" (עיי"ש), אחרי שאמר שבמתנה נתן ה' למשה את התורה, להבין בה ולדעת

שלמד
שעלה
ולמדה
ככלתו
י תורה
לה נוח
ך הוא
חביבה
מר רבי
זקשטת
ז צריך
מר רבי

שונם לפני
כולו —
שינוי, כך
זו — כל
אמר —
למידה, הוי
זורה אחרי

לתו" כתיב
"ככלותו"
תורה —
יא עריבה
היה אומרם
שבשעה
בן זוגה,
כלתו" כמו

יבי שמעון
יים תכשיטי
ת זריז —
בעשרים
בהם.

מסורת המדרש
 כללים למדרש ראה:
 תגיגה ו. סוטה לו:
 זכחים קטו: עיין ספרי
 האזינו שו (יערוך, ד"א).
 מהו שני לוחות
 העדות תחומא שם.
 עקב י. ותנ"י כאן יב
 (כה"ט). כנגד שמים
 דב"ר ג. טו. כנגד חתן
 וכלה עיין לעיל לג, א
 וכנ"ש.

מִשָּׁה וְכִי כָּל הַתּוֹרָה לָמַד מִשָּׁה פְּתִיב בְּתוֹרָה (איוב יא, ט)
 'אַרְכָּה מֵאַרְצֵי מִדְּבָר וּרְחִיבָה מִנֵּי יָם' וְלֹאֲרַבְעִים יוֹם לְמַדָּה
 מִשָּׁה אֶלָּא פְּלִלִים לְמַדָּהּ הַקְּדוּשׁ פְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה הָיָה
 'כְּכֹלְתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ' L

'שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת' מֵהוּ 'שְׁנֵי לַחַת' כְּנֶגֶד שָׁמַיִם וְאַרְצֵי
 כְּנֶגֶד חַתָּן וְכֹלָה כְּנֶגֶד שְׁנֵי שׁוֹשְׁבֵינֵינוּ כְּנֶגֶד הָעוֹלָם הַזֶּה
 וְהָעוֹלָם הַבָּא 'שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת' אָמַר רַבִּי חֲנִינָא לַחַת פְּתִיב
 לֹא זו גְּדוּלָה מְזוֹ 'לַחַת אֲבָן' וְלָמָּה שָׁל אֲבָן שָׂרְפָן שָׁל

יותר מכפי כוחו וחוק טבעו, מעתה (יפ"ת, ורז"ו), וכי כל התורה — כולה — למד משה??!
 והלא — כתיב בתורה, בשכחה: "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" — אין גבול וקץ
 ומדה לעומק תבונתה ולרוחב מדעה, ולארכעים יום למדה משה??! אלא, כללים — בתורה
 — למדהו הקב"ה למשה, ובכל כלל וכלל ימצא פרטיו ופרטי דבר מתוך דבר במדות
 שהתורה נדרשת בהן (ורז"ו), הוי — אומר: "ככלותו לדבר אתו", "ככלותו" — מלשון "כלל".
 שדבר אתו ככללי כללים, והוא יבין מדעתו, וכן היא מסירת התורה מדור לדור, בכללים שיש להבין
 שורשם ועיקרם, ומהם לפרטים.

"שני לוחות העדות", מהו — הטעם שנכתבו וניתנו עשרת הדברות על — שני לוחות,
 "למה שנים" (דב"ר ג, טו), ולא אחד, וגם אם שנים היו די אם יאמר לו "לוחות" בלשון רבים ואני יודע
 שהם שנים ולמה הוצרך להודיע מספרם שהם שנים? כנגד שמים וארץ, שהלוחות והתורה ניתנו מן
 השמים לארץ, ובשביל התורה נבראו ומתקיימים השמים והארץ (ורז"ו), כנגד חתן וכלה — שאליהם
 נמשלו הקב"ה וישראל בכרית זו של מתן תורה (ורז"ו בדב"ר שם), והלוחות כעין כתובה שביניהם
 (וכדלהק מג, א), כנגד שני שושבינין — ידידים, המלוים את החתן והכלה ומרכיב חיבה ביניהם, כן
 הלוחות מרבות חיבה בין ישראל לאביהם שבשמים, כנגד — "שני עולמים" (תנח"ו כאן, טו) —
 העולם-הזה והעולם-הבא, שעל ידי התורה זוכים לשניהם.

"שני לוחות העדות", אמר רבי חנינא: תיבת "לוחות" זו כתובה בכתיב חסר, בלי וויים אלא
 "לחת", וכאילו — "לחת" כתיב, כצירוף המילים "לוח אחת", שהיתה דמות אחת לשני הלוחות,
 וכאילו אחד הם, לא זו גדולה מזו — ולא זו גדולה מזו, "אלא שניהם שווין, והיתה פסולת שניהם
 כאחד" (תנח"ו עקב, ט), והגם שחמשת הדברות שהיו כתובות על הלוח האחד אותיותיהן מרובות מאוד
 משל חמשת הדברות שהיו כתובות על הלוח השני מכל מקום היו שניהם שוים בגדלם, והפסולת
 שנפסלה מהן לחקוק בהן את אותיותיהן היו בשתייהן בשוה, וזה נס ופלא שאין בידי אדם לעשותו,
 לצמצם שני דברים במדה אחת, אלא מעשה אלהים היו הלוחות, וכאמור כאן בפרשתנו, וללמדנו
 שהדברות שבין אדם למקום האמורות בלוח זה והדברות שבין אדם לחבירו האמורות בלוח זה שווים
 ושקולים בערכם וקיומם תלוי אלו באלו (יפ"ת).

"לוחות אבן, ולמה של אבן", ולמה חזר הכתוב כאן לתאר אותן שהן "לוחות אבן" אחרי
 שכבר הודיענו הכתוב למעלה (שמות כד, יב): "ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה ... ואתנה לך את לוחות
 האבן? לפי — שרובן של עונשין — במיתת בית דין על עבירות "לא תעשה" (רד"ט) —

עֲנִשִּׁין שְׁבִתוֹרָה בְּסֶק
 'לַחַת אֲבָן' בְּזִכּוֹת ו'
 כד) 'מִשָּׁם רֵעָה אֲבָן'
 שְׁאִינוּ מְשִׁים לְחֵייו

ז. (לב, טז) ו'
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי בְּכָל
 וְאוֹמְרָת אוֹי לְהֵם
 שְׁאִינוּ עוֹסֵק תְּדִיר ו'
 שְׁנֹאמַר וְיִהְיֶה לַחַת מִן

שבִּתוֹרָה — הם — בס
 וְיָק בְּשָׁתִים מֵהֵן עוֹנֵשִׁים בּו
 עוֹנֵשִׁים בְּסִקְלָה (ע"י ע"י ש
 "לַחַת אֲבָן" (כ"פ"ת ה"י

דבר אחר: "לוחות
 ניתנה לישראל — בזכות
 יעקב, משם רועה אבן ו'
 ובזכות שמסר יעקב עצמו
 וללמדה לבניו (שם פד, ח),
 התורה בזכותו בסניני

דבר אחר: "לוחות
 את — לחייו — קשים
 ישים את לחייו קשים וחזק
 שם), לגרום תמיד בתורה כ
 בעבור לימוד התורה וקיו
 אומר (ישעי' נ, ו-ז): "גווי
 ואדע כי לא אבוש" (יפ"ת) —

ז. "והלוחות מע
 מסדר המדרש לדרוש כאן ו'
 הלוחות זו לזו, תו"כ, וע"י יפ"י
 וע"י הערות) יוצאת מהר
 להם לבריות מעלבונה
 מלהחשיבה לעסוק בה תמ
 תדיר בתורה הרי זה —
 מלהיות קרוב — להקנ

בְּבוֹרַי אֲדַמְתֶּךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה
 אֶלְהֶיךָ לְאֶתְבַּשֵּׁל גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ: פ
 וְשָׁבִיעִי כֹּחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתַב־לְךָ
 אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי |
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית
 וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: כח וַיְהִי־שֵׁם עִם־יְהוָה
 אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא
 אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתַּב עַל־הַלְּחַת
 אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים:
 כט וַיְהִי בְּרִדַת מֹשֶׁה מֵהָר סִינַי וַיִּשְׁנֶי

בְּבוֹרַי אֲרַעֲךָ תִּבְתִּי לְבֵית מִקְדָּשׁ
 דִּי אֲלֶהֶךָ לֹא תִכְלֹן בְּשׂוֹר
 בַּחֲלָב: כח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתַב
 לְךָ יֵת פְּתֻגְמֵי הָאֵלִין אֲרִי עַל
 מִימַר פְּתֻגְמֵי הָאֵלִין גְּזֵרִית עֲמֻךְ
 קִים וְעַם יִשְׂרָאֵל: כח וַהֲוֶה תִמָּן
 קָדִם יְיָ אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין
 לַיְלָן לְחָמָא לֹא אָכַל וּמַיָּא לֹא
 שָׁתִי וּכְתַב עַל לִוחֵי יֵת פְּתֻגְמֵי
 קָדִמָא עֲשֶׂרֶא פְתֻגְמִין: כט וַהֲוֶה
 פִּד נַחַת מֹשֶׁה מִמֹּרָא דְסִינַי

וּתְרִין לִוחֵי
 דְּמֹשֶׁה בְּמַחְתָּה
 לֹא יָדַע אֲרִי סִנַי
 בְּמַלְלֹתָה עֲמָה
 וְכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 זִיו יִקְרָא יְיָ
 מֹשֶׁה. כשֶׁכִּבֵּיא
 כִּי קָרַן. לִשׁוֹן ק
 קָרַן, וּמִכִּיכָן זָכָה
 (שׁ"ר - תמח) מִן ה

ישראל ממעלת מ
 חכך וכל בני
 ברדת משה
 איה

כפל לומר צדחתו
 בצמון צדחתו
 הודיע הכחוב
 שיודיעו תחילה
 לריך לדעת מי ה
 ואם הודיעו
 הכחובה. אכן
 הכחוב אחר זכ
 צחמידות זולת
 למה לא נתן מש
 בזמן שלא היה
 הכחוב ומשה לו
 פניו מסוכה קוד
 עור פניו, ועדיין
 ירגיש צעל חי
 פנים, לזה הקד
 ממנו הידיעה ו
 צחיותו צכר לו
 הדבר כי יצחיק

רנז) שאם הגזירה
 הדק, ויה

לקט בדיר

רש"י

סב) מחיבת אדמתך המיותר דרש ליה, אבל זאת בלבד לא
 די, שהלא יש בארץ ישראל יותר מזה מינים, אלא סמך על
 מה שדרשו צ"ח חז"ל ארץ ארץ משם מוכח שמה שאמר
 הכתוב כאן אדמתך פירושו שנה אדמתך (רא"ם): סג
 פ"י ולא דבש דבורים שאינו גידולי קרקע וצבורים נאמר
 "פרי", אבל אין רצונו לומר שמציא הדבש מן הממרים, אלא
 כמו שמציא רש"י דברי רז"ל צ"ח חז"ל לגבי זית שמן
 שפירושו זית שהשמן אגור צחוב, כמו כן דבש פירושו
 חמרים שיש בהם דבש, אבל השמן והדבש משקין הם ולא
 פרי (ג"א): סד) פ"י לאו דוקא גדי שהוא רך אלא כל
 בשר, ולא דוקא חלב אמו, אלא כל חלב, ואמר הכתוב גדי
 ולא אמר בשר, לפי שבבשר נכלל גם בשר בהמה טמאה
 משא"כ גדי, ואמר חלב אמו למעט העוף כדלקמן (רא"ם).

והוציא את האכילה בלשון בישול לומר שאינו אסור מן התורה רק דרך בישול (יו"ד פ"ז א'), אבל לא ע"י ביבוס ומליחה
 (ש"ך), ועיין לעיל פ' משפטים (כ"ג י"ט) מה שפירשו שם באריכות: סה) פ"י שאם היה הכתוב אומר כן רק במקום
 אחד היינו ארצה לומדים משם בבנין אב שסתם גדי פירושו גדי עזים, אבל מאחר דכתיב כן בכמה מקומות, א"כ הוא שני
 כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים (גמרא), ועיין עוד מזה צ"ח משפטים: סו) ובגמ' דרשו עוד כמה דרושים, לא חלב
 זכר, לא חלב שחטה, לא חלב בהמה טמאה, ובחר רבינו בדרוש זה שזה הוא המתאים יותר לפי פשוטו (רא"ם): סז)

אור החיים

כזי זה וכו':
 כח. לחם לא אכל וגו'. הולך לפרע לחם ומים
 ולא הספיק לומר לא אכל ולא שחה
 לדייק בצדכיו צ"ח כי דוקא לחם ומים הוא שלא אכל
 ושחה אבל אכילה אחרת ושחיה אחרת אכל ושחה
 כאומרנו (תהלים מ') ותורחך בחוך מעי, גם נמשלה
 למים (תענית ז'), ואם היה אומר לא אכל ולא
 שחה יש במשמע כל מין אכילה ושחיה:
 כט. ויהי צדחת וגו'. אמר ויהי לשון לער לרמוז
 מה שנכוו כל הדיקים שבמחנה

8

→ אַתְּ הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר 'פֶּתַב לָךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה'. אֲדַבֵּר
 אַחֵר 'פֶּתַב לָךְ' הַתְּחִילוּ מִלְּאֲכִי הַשֶּׁרֶת אוֹמְרִים לְפָנַי
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵתָּה נּוֹתֵן רְשׁוּת לְמֹשֶׁה שֶׁיִּכְתֹּב מֵה
 שֶׁהוּא מִבְּקֵשׁ שֶׁיֹּאמֶר לְיִשְׂרָאֵל אֲנִי נָתַתִּי לָכֶם אֶת הַתּוֹרָה
 אֲנִי הוּא שֶׁפִּתְּבַתִּי וְנָתַתִּי לָכֶם אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 חֵס וְשְׁלוֹם שֶׁמֹּשֶׁה עוֹשֶׂה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְאֶפְלוּ עוֹשֶׂה
 נֶאֱמָן הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ז) 'לֹא כֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה בְּכָל
 בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא'.
 L

— את התורה — בשניה, בלוחות השניים, וזהו — שנאמר — כאן: "ויאמר ה' אל משה, כתב לך את הדברים האלה", "לך" — בשבילך, "בזכותך" (לעיל כאן, ג), למענך, (ועי' יפ"ת), וכרצונך.

דבר אחר: "כתב לך", ואמר "לך", כמוסר למשה את הכתיבה, לכתוב מעצמו ומדעתו, שכן משבא הקב"ה למסור למשה את כתיבת התורה — התחילו מלאכי השרת אומרים לפני הקב"ה: אתה נותן רשות למשה שיכתוב מה שהוא מבקש (=רוצה), והוא לא יכוין דעתו לדעתך ולרצונך בכתיבתו, ער — שיאמר לישראל: אני — הוא אשר — נתתי לכם את התורה, שכן — אני הוא שכתבתי — אותה — ונתתי לכם, שכן ציוני ה', ויהיו דברים שהם מדעתו של משה ורצונו אמורים כאילו הם לדעתך ולרצונך? אמר להם הקב"ה: חס ושלום שמשה — יהא — עושה את הדבר הזה! ולא יכתוב בתורה אלא דברים שאמרתי לו, ואפילו — אם יהא — עושה — כן, לכתוב דברים שלא אמרתי לו בפירושו, מכל מקום — נאמן הוא — שלא יכתוב אלא אם יבין הדבר מתוך דברי ותכוין דעתו לדעתי, כך היה משה נאמן לה, שנאמר — שהעיד ה' עליו: "לא כן עבדי משה, בכל ביתי נאמן הוא", נאמן הוא שדעתו תכוין לדעתי ולרצוני, וזהו שהקב"ה אומר כאן למשה: "כתב לך את הדברים האלה", "לך", הכתובה מסורה לך, ונאמן אתה שתכתוב את הדברים האלה בלי שינוי, כרוב נאמנותך עלי שדעתך מכוונת לדעתי ולרצוני.

קב חֵלֶק בְּתוֹךְ בְּנֵי־יְהוּדָה אֶל־פִּי יְהוָה
 לַיהוֹשֻׁעַ אֶת־קִרְיַת אַרְבַּע אַבְי הַעֲנֹק
 הִיא חֶבְרוֹן: יד וַיֵּרֶשׁ מִשֶׁם כָּלֵב אֶת־
 שְׁלוֹשָׁה בְּנֵי הַעֲנֹק אֶת־שִׁשִׁי וְאֶת־
 אַחִימָן וְאֶת־תְּלָמִי יְלִידֵי הַעֲנֹק: טו וַיַּעַל
 מִשֶׁם אֶל־יֹשְׁבֵי דָבָר וְשִׁם־דָּבָר לְפָנִים
 קִרְיַת־סֹפֶר: ז טו וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר־יָכַח
 אֶת־קִרְיַת־סֹפֶר וּלְכָדָה וְנָתַתִּי לָו
 אֶת־עַכְסָה בְּתִי לְאִשָּׁה: יז וַיִּלְכְּדָה
 עֲתַנְיָאֵל בֶּן־קִנּוּ אֶתִּי כָלֵב וַיִּתֵּן־לָו
 אֶת־עַכְסָה בְּתוֹ לְאִשָּׁה: ל יח וַיְהִי

אֶרְבַּע אַבְוֹהוֹן דְּגַבְרִיא
 הִיא חֶבְרוֹן: יד וַתְּרִיד
 מִתְמָן כָּלֵב יָת תְּלָחָא
 בְּנֵי גַבְרִיא יָת שִׁשִׁי וְיָת
 אַחִימָן וְיָת תְּלָמִי בְּנֵי
 גַבְרִיא: טו וְסָלִיק מִתְמָן
 לְוָת יָתֵבִי דְבָר וְשׁוּם
 דְּבָר מִלְּקַדְמִין קִרְיַת
 אֶרְבִּי: טו וַאֲמַר כָּלֵב
 דְּמַחֵי יָת קִרְיַת אֶרְבִּי
 וַיִּכְבְּשִׁינָה וְאָתָן לִיהָ יָת
 עַכְסָה בְּרַתִּי לְאִתָּו:
 יז וְכַבְּשָׁה עֲתַנְיָאֵל בְּרַ
 קִנּוּ אַחֻוּהִי דְכָלֵב וַיִּהַב
 לִיהָ יָת עַכְסָה בְּרַתִּיהָ
 לְאִתָּו: יח וַתְּהִי בְּמִיעָלָה

ואמלכתיה למשאל נ
 אבוהא
 ואתרכינת מעל חמר
 ואמר לה כלב כ
 ליד: יט ואמרת הב
 אחסנתא ארי לאו
 דרומא יהבתי ותו
 לי אתר בית שק
 דמיא ויהב לה ית ב
 שקיא עלאה וית ב
 שקיא תחתאה: כ ז
 אחסנת שבטא דבני

(יג) ותצנח. ותמרכינת.
 (יד) תנה לי
 הנגב. מרצה, כמו מרצה
 (יז) וממרגס (אונקלוס) נג

מצודת דוד
 (יח) ותצנח. ענין נעיצה. כ
 (טו) ורצה לומר הפילה עצמ
 (טז) מתנה ומנחה כו
 (יז) הנגב. ענין יובש.
 (יח) נתתני. נתתי לי: ג
 (יט) ונקרא כן על
 עס: עליונות.

נגובה מבלי מעיני מים: ו
 לה שדה עם מעין ממעל
 כבואה לבית בעלה: ותסוי
 מאת אביה שדה, ולא רצ
 כן, ותצנח מעל החמור, ו
 החמור שהיתה רוכבת עלי
 וכן תרגום ותפול מעל ה
 יונתן אחסנתא. ויתכן ל
 תוספת טובה, כלומר שיו

הרואה אותה כועס עי
 (יח) ותצנח מעל החמור.
 אמרה לו מה חמור זה
 מיד צועק, כך אשה כיון ע
 מיד צועקת.

רש"י

(יג) אל פי ה' ליהושע. כמה שאמר הקצ"ה כאן אלא מפני המלוקה: (טו) קרית ספר.
 ליהוסע: (יד) וירש מושם כלב. לאתר מנחת רבוינו אלמנו (תמורה טו.) אלו הלכות שנשמעו
 יהושע, כי עדיין צימי יהושע לא נלכדה חברון, צימי אצלו של משה שהחזיר עתניאל בן קנו
 כמה שאמר צספר שופטים (ב י), ולא נכחזה מפילפולו: (יז) אחי כלב. מאמו:

מצודת דוד

(יג) אל פי ה'. רוצה לומר לא מעצמו נתנו יהושע לכלב כי אם על פי ה': אבי הענק. רוצה לומר

רד"ק

ותחומיה: (טו) ושם דביר לפני קרית ספר. אמרו רבותינו ז"ל כי בלשון פרסי קוראין דביר לספר: (יז) עתניאל בן קנו אחי כלב. אמרו רבותינו ז"ל (סוטה יא.) כי אחיו מאמו היה כי כלב בן יפונה היה, ועתניאל בן קנו. ומה שאמר על כלב הקנזי, ייחס אותו לבעל אמו. ויתכן לפרש כי אחיו מאביו ומאמו היה, והיה שם אביו כלב בן יפונה וקנו, כי הרבה נמצאים שתי שמות לאדם אחד. והנכון אצלי

מדרשי חז"ל

(טז) אשר יכה את קרית ספר וגו'. תנא: אלף ושבע מאות ספקות של גזירות שוות ושל קלין וחמורין ושל דקדוקי סופרים נשתכחו כימי אבלו של משה. אמר ר' אבהו אף על פי כן החזירן עתניאל בן קנו בפלפולו, שנאמר ויאמר כלב וגו' [ענין רש"י]. (תמורה טו.) (יז) וילכדה עתניאל בן קנו אחי כלב. וכלב בן קנו

12

אמריה. יש לתת לב על זה, מהו לדורש נומריקון ולמפרע, או למה שינה הלשון שאמר 'נאמנין' אמריה ולמה לא אמר 'נעמיים' אמריה. קודם שאפרש המאמר, צריך להקדים, כי כתיבה היא תורה שבכתב ואמירה היא תורה שבעל פה. וכן כתיבה יהיבה רומז לתורה שבעל פה, כהא דכתיב (משלי ב, ו) 'כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה'. וזהו שאמר רבי יוחנן 'אנכי נומריקון א'נא נ'פשי כ'חבית י'הבית'. רצה לומר, כתיבת תורה שבכתב, 'יהבית' תורה שבעל פה, והכל הוא מפי הגבורה. ובא לאורו לנו בזה המאמר הנכבד, שמא נטעה בהכנת איזה מאמרים הרומזים אך תורה שבעל פה השיג אותה משה רבינו ע"ה מעצמו וכוון אל האמת, וכהא דאיחא במדרש (שמות רבה פמ"א ס"ו), 'יתן אל משה ככלתו' (שמות לא, יח), כללים מסר לו. אשר נראה מזה, שלא נתן לו השם יתברך רק כללים, ואחר כך הבין משה רבינו ע"ה הפרטים מעצמו. וכן במדרש רבה סוף פרשת כי תשא (שם פמ"ו ס"ט) 'כתב לך' (שמות לה, כו), התחילו מלאכי השרת אומרים לפני הקדוש ברוך הוא, אתה נתת רשות למשה שיכתוב מה שהוא מבקש, שיאמר לישראל אני נתתי לכם את התורה אני הוא שכתבתי 'ונתתי לכם', אמר להם הקדוש ברוך הוא, חס ושלום - שמשך עושה דבר זה, ואפילו עושה, נאמן הוא, שנאמר (במדבר יב, ז) 'לא כן עבדי משה בכל כיתי נאמן הוא', עכ"ל. אשר מזה משמע שהבין משה מרעתו. להצילנו ממעות זה אמר, אנא נפשי כתיבת יהבית. שהקדוש ברוך הוא בעצמו נתן התורה שבכתב, ובעצמו פירש אותה, דהיינו תורה שבעל פה כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה. וכן אמרו רבותינו ז"ל בכריתא (תורת כהנים ריש פרשת בהר), 'ידבר [ה'] אל משה בהר סיני' (ויקרא כה, א), מה תלמוד לומר בהר סיני, והלא כל התורה כולה נאמרה מסיני. אלא לומר לך מה שמטה נאמרה בכלליה ובפרטיה ודקדוקיה מסיני, אף כל המצוות כלליהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני. והנה לך משל, שהקדוש ברוך הוא אמר למשה 'בסכת חשבו שבעת ימים' (ויקרא כג, מב), אחר כן הודיע שהסוכה הזאת חובה על הזכרים ולא על הנקבות (מש"ע אר"ח ריש סי' תר"ט). ושאל החולים חייבים בה (שם ס"ג), ולא הולכי דרך (שם ס"ח). ושלא תהיה סוכה אלא בצמח הארץ ולא יסככה בצמר ולא במשי ולא בכלים אפילו מאשר תצמח הארץ כגון הכסתות והכרים והבגדים (שם סי' תרכ"ח ס"א-ו). והודיע שהאכילה והשתיה והשינה בה כל זה חובה (שם סי' תרל"ט ס"א-ב). ושלא יהיה בחללה פחות מו' טפחים אורך על ז' טפחים רוחב (שם סי' תרל"ד ס"א). ושלא יהיה גובה הסוכה פחות מעשרה טפחים (שם סי' תרל"ח ס"ח). וכאשר בא הנביא ע"ה, נתנה לו המצוה הזאת ופירושיה - וכן כשש-מאות-ושלש-עשרה-מצוות, הם-ופירושם, המצוות שבכתב והפירוש על פה.

קפה. מעלת צומדיה. 'פקודי ה' ישרים משמחי לב' (תהלים יט, ט). לעיל בהקדמת תולדות אדם (בחלק א') הארכת, בענין נוסח 'נותן התורה ולא נתן התורה, כי עדיין נותן הקדוש ברוך הוא התורה, בסוד קול גדול ולא יסף' (דברים ה, יט) שיש שני פירושים על זה. פירוש אחד, לא הוסיף. ופירוש שני, להיפך, לא פסק. ושניהם אמת, כי לא הוסיף באותו פעם לגלות ממה שגילה, אבל לא פסק, כי כל נבואות הנביאים וכל הידושי הסופרים דור ודור וחכמיו כו', וכל מה שתלמיד מחדש הכל היה בכח הקול ההוא, וכעת הגיע זמנו לפי הדור יצא לאור, נמצא כל דברי רבנן ותקנות וסייגים ומנהגים הכל מסיני. ועיין לעיל (בחלק א', בהקדמת תולדות אדם) באורך, והכל שייך לכאן. גם שם נתבאר היטב ענין 'אלו ואלו דברי אלהים חיים', עיין שם באורך. ועל זה רמז הפסוק 'פקודי ה' ישרים' וגו', פקודי לשון התמנות, כמו 'פקודי העדה' (שמות לח, כה), ורמז על דור דור וחכמיו ודורשיו כו'. וגם הוא לשון 'פקודין', ורמזו על מה שהופקד ומפקד פקיד בקול ההוא שעדיין לא יצא לאור, ויוצא לאור בכל עת עניינים על ידי דור דור וחכמיו. והם פקודי ה', מצות ה', אף שנראה שהוא יתברך לא ציום, רק מדרבנן, לפי האמת ה' ציוה ועתה נתגלה לאור. ועליהם נאמר (תהלים קיט, צג) 'לעולם לא אשכח פקודיך', 'ופקדתך שמרה רוחי' (איוב י, יב), כי 'רות ה' דבר בי' (שמואל-ב, כג). כי הנשמות הם רוחניות התורה והמצוות, והם חומי השלהביות המתפשטות מקול גדול ההוא. והוא התורה שאומר השם יתברך בשם החכמים (הגיגה טו ב) מאיר בני אומר כך כו', וכן הרבה. אשר על זה אנו מתפללין 'ותן חלקנו בתורתך', שנוכה גם אנחנו שיאמר הקדוש ברוך הוא דברים בשמנו. גם פירושו 'ותן חלקנו בתורתך', שיהיו דברי תורה שאנו מחדשים דברי אמת, שהם תורתך, דהיינו מה שבכח הקול גדול הזה, שלא נחדש חס ושלום דברים שאינם אמתיים. ובהתחדש דבר אמת, זהו חלקנו. ובאמת היא תורתו יתברך, ואין אנו רק שאנו מוציאים דבר הכמוס. לאור על ידו נשמותינו שהיא ממקור הדבר הזה.

קפו. וזהו ביאור דברי רבותינו ז"ל (בבא בתרא יב-א) חכם עדיף מנביא. כלומר, בחינת החכמה עדיפה מבחינת הנבואה, כענין שאמרו רבותינו ז"ל במסכת מגילה (ב ב), 'אלה המצוות' (ויקרא כו, לד) שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה. כלומר, מבחינת הנבואה. שאין הקדוש ברוך הוא נותן תורה נוספת על מה שנתן על ידי משה רבינו ע"ה, אם לא הוראת שעה על פי נביא. אמנם מבחינת החכמה, או החכמים הבינו דבר מתוך דבר, והוציאו הכמוס לאור כפי בחינת נשמתם, מה שהשיגו כבר והבינו במעמד הר סיני בקול גדול הנוכר לעיל, ועתה בהתגלות אלה הנשמות, נתגלה זה הכמוס לאור.

קפה. וזה לשון עבודת הקודש פרק כ"ב מחלק התכלית, כבר כתבנו בהרבה מקומות מזה הספר, כי התורה כולה אצולה מהחכמה העליונה היא חכמת אלהיות המחשבה העליונה אשר אינה מושגת כלל, ועליה נאמר (שערי צדק גה, ח) 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם'. 'מחשבותי' כתיב חסר 'וי' וכן אמרו במדרשו של רבי שמעון בן

קפו. ועל ידי זה יתבאר מאמר במסכת שבת פרק הבונה (קה א), דאמר רבי יוחנן 'אנכי נומריקון א'נא נ'פשי כ'חבית י'הבית, רבנן אמרי אמירה נעילה כתיבה יהיבה, איכא דאמרי 'אנכי למפרע יהיבה כתיבה נאמנין

הש"ס ע"ג ע"כ
 ע"כ 4' כו"כ א מאי כ"פ א"א

אזל ולחנניה מישאל ועזריה חבריה מלתא הודע: יח ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על-רזא דנה די לא יהובדון דניאל וחבריה עם-שאר חכימי בבל: יט אדון לדניאל בחזוא די-ליליא רזא גלי אדון דניאל פרך לאלה שמיא: כ ענה דניאל ואמר להוא שמה די-אלהא מברך מן עלמא ועד-עלמא די חכמתא וגבורתא די לה-היא: **כא והוא מהשנא עדניא וזמניא מהעדה מלכין ומתקים מלכין יהב חכמתא**

תרגום לשון הקודש
הלך דניאל לביתו ולחנניה מישאל ועזריה חבריו את הדבר הודיע: יח לבקש רחמים מלפני אלהי השמים על רזי זה, אשר לא יאבדו את דניאל וחבריו, עם שאר חכמי בבל: יט אזן לדניאל בחזון לילה הרז נתגלה, אז דניאל פרך את-אלהי השמים: כ ענה דניאל ואמר, יהי שם אלהים מברך מן העולם ועד העולם, אשר החכמה והגבורה שלו היא: כא והוא משנה עתים והזמנים, מסיר מלכין ומקים מלכין, נותן חכמה

תרגום לשון הקודש
תפמים ומדע ליה... כב הוא מן עמקות ונסתרות, יו מה בחשך, והאור ע עמו כג לך אי אפתי מודה ומש אשך חכ ונפורה נתת לי, וע התענתני אשר פקי ממה אשר דבר הפ הודעתנו: כד כל ע

שלו היא: כא והוא משנה עתים והזמנים, מסיר מלכין ומקים מלכין, נותן חכמה רש"י

(יט) רזא גלי. הסתר נגלה: (כא) מהשנא. מחליף: מהעדה. מסיר מלכין, על שהצין ממוך החלום מצודת דוד

לביטו להתבודד ולחלות פני ה': מלתא הודע. הודיע להם דבר הדת: (יח) ורחמין. אשר גם המה יבקשו רחמים מה': על. בעבור הגלות הסוד הזה: די. אשר לא יאבדו דניאל וחבריו עם שאר חכמי בבל: (יט) בחזוא. במראה החלום אשר בלילה נגלה לו הסוד ההוא: (כ) להוא. יהי שם של אלוה מבורך מן

עולם ועד עולם, ורצה לומר מן עולם השפל עד עולם העליון: די חכמתא. אשר החכמה והגבורה שלו המה: (כא) מהשנא. משנה העיתים והזמנים, והוא כפול במלות שונות, ורוצה לומר מחליף זמן היום ללילה והלילה ליום: מהעדה. מסיר מלכין ומעמיד מלכין: יהב. נתן חכמה לחכמים, וקראם חכמים על שם **אבן עזרא**

מגורת רזון: (כ) ענה. והזכיר חכמתא וגבורתא, כי לשם לבדו היא החכמה והגבורה באמת, וכל הנבראים במעלה ובמטה כמו מקרה, כי מאתו הם: (כא) והוא. כפי חכמתו משנה עתים ומסיר מלכין **רבינו סעדיה גאון**

על סוד זה החלום של צלם, כדי שידעו לומר **מדרשי חז"ל**

יח ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזא דנה. על סוד זה החלום של צלם, כדי שידעו לומר **יח** ורחמין למבעא וגו'. רבי יוחנן אמר: כשני מקומות מציינו שהצדיקים מבקשים מן הקב"ה שלא יסופו עם הרשעים. דוד אמר "אל תאסף עם חטאים נפשי" אלו הן הנסקלין והנשרפין, "ועם אנשי דמים חיי" אלו הן הנהרגין והנהנקין. ודניאל אמר ורחמין למבעא וגו' די לא הובדון דניאל וחבריה עם שאר חכימי בבל. (שם). **ורחמין למבעא וגו'.** בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא, אמרי היכי נעביד, ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר, אלא ליבעי רחמי אמותנא, וכפנא ניסכול. אמר להו רשב"י: ניבעי רחמי אכפנא, דכי יהיב רחמנא אשובעא

סופם, כי עד לא ניתן להם וכן, ובגדי ערומים תפשיט (כב) הוא גלא. הוא מגלה ידע יודע מה בחשך (כג) מהודא. מודה ומשבד ומקים אחרים תחתם, ואש שידע האדם הוא נתנה: ונסתרות, שלא יוכל אד נבדו אלה כמוני שגילה בחשוכא. הפך האדם, ולן להיות כמו ותעלומה יציא ונהורא עמיה שרא הכל י החלום ופתרונו, שלא יהרג על רזא דנא מכלל דאיכא לחכימין ומנדעא ליה **יהב חכמתא לחכימין.** זו ליודעי בינה" זה יהושע בן ו לחכימין" זה יוסף הצדיק, ו "ומנדעא ליודעי בינה" זה לדניאל בחזוא די ליליא **(כב) הוא גלא עמיקתא וגו'.** גלא עמיקתא" זו גיהנם, ו שאול קרויאה. "ומסתרתא" זו אחר "הוא גלא עמיקתא" אי המעמיקים מה, "ומסתרתא" לו

לשון הקודש
 זניאל לביתו,
 מישראל ועזריה
 ת הדבר הודיע:
 רחמים מלפני
 ושמים על רז
 ור לא יאבדו
 ל וחבריו, עם
 גמי ככל: יש אז
 בחזון לילה תרו
 אז דניאל ברך
 השמים:
 זניאל ואמר, יהי
 אהים מברך מן
 ועד העולם,
 חכמה ותגבורה
 ים, נותן חכמה

תרגום לשון הקודש
 לחכמים ומדע ליודעי
 בינה: כב הוא מגלה
 עמוקות ונסתרות, יודע
 מה בחשך, והאור שוכן
 עמו: כג לך אלהי
 אבותי מודה ומשבח
 אני, אשר חכמה
 ונבונה נתת לי, ועתה
 הודעתני אשר בקשנו
 ממך, אשר דבר המלך
 הודעתנו: כד כל עמח

דניאל ב

לחכימין ומנדעא לידעי בינה: כב הוא גלא
 עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא
 ונהירא קרי: ונהורא עמה שרא: כג לך אלה
 אבהתי מהודא ומשבח אנה די חכמתא
 ונבורתא יהבת לי וכען הודעתני די בעינא
 מנך די מלת מלכא הודעתנא: כד כל קבל
 דנה דניאל על על-אריוך די מני מלכא

רשי

שמלות נכונלנר פוסקת ומלכות אחרת עומדת: (כג) הודעתנא. הודעתי: (כד) כל קבל דנא. כל
 (כג) הוא גלי עמיקתא. גולה עמוקות הוא: עומת זה שנגלה לו הסוד: דניאל על על אריוך.
 ומסתרתא. על שגילה לו עומק זה: נכנס אלל אריוך: די מני. שהפקיד:

מצודת דוד

סופם, כי עד לא ניתן להם החכמה לא יקראו חכמים, וכן ובגדי ערומים תפשיט (איוב כב ו): ומנדעא. ודעת:
 (כב) הוא גלא. הוא מגלה דברים עמוקים ונסתרים:
 ידע. יודע מה בחשך והאורה שוכנת עמו:
 (כג) מהודא. מודה ומשבח אני: וגבורתא. התגברות

אבן עזרא

ומקים אחרים תחתם, ואשר יראה בחכמתו, והחכמה שידע האדם הוא נתנה: (כב) הוא. מגלה עמוקות ונסתרות, שלא יוכל אדם לדעתם כאשר יתחננו עבדיו אלה כמוני שגילה לי סוד החלום: ידע מה בחשוכא. הפך האדם, ולפי דעתי שהטעם מה בכח להיות כמו ותעלומה יוציא אור (איוב כח יא), וטעם ונהורא עמיה שרא הכל לפניו כמעשה, ומלת שרא

רבינו סעדיה גאון

החלום ופתרונו, שלא יהרגו דניאל וחביריו, ומדקאמר על רזא דנא מכלל דאיכא אחריתי ומאי ניהי, אנתה

מדרשי חז"ל

לחכימין ומנדעא לידעי בינה. (ברכות נה. ל).
יהב חכמתא לחכימין. זה משה רבינו ע"ה. "ומנדעא ליודעי בינה" זה יהושע בן נון. דבר אחר, "יהב חכמתא לחכימין" זה יוסף הצדיק, שנא: אין נבון וחכם כמוך. "ומנדעא ליודעי בינה" זה דניאל וחביריו, שנא: אדין לדניאל בחזון די ליליא רזא גלי. (סדר עולם).
כב) הוא גלא עמיקתא וגו'. א"ר יהודה ב"ר סימון: "הוא גלא עמיקתא" זו גיהנם, ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול קרואיה. "ומסתרתא" זו גן עדן למחסה ולמסתור, דבר אחר "הוא גלא עמיקתא" אלו מעשיהם של רשעים, היו המעמיקים מה, "ומסתרתא" לסתור עצה, "ידע מאי בחשוכא

שהנין ממוך המלוס
 גן עולם השפל עד
 חכמה והגבורה שלו
 והזמנים, והוא כפול
 יף זמן היום ללילה
 כים ומעמיד מלכים:
 אם חכמים על שם
 זכמתא וגבורתא, כי
 גבורה באמת, וכל
 וקרה, כי מאתו הם:
 עתים ומסיר מלכים
 ס, כדי שידעו לומר
 ז ידך ומשביע לכל חי
 וכתוב ונצומה ונבקשה
 וחירתי. כמערכא אמרי
 למבעא מן קדם אלה
 אחריתי. (תענית ח:)
 . זה עדנה של סדום,
 ס. "מהערה מלכין" זה
 כדנאצר. (סדר עולם).
 יוחנן: אין הקב"ה נותן
 , שנאמר יהב חכמתא

אלו מעשיהם של רשעים והיה במחשך מעשיהם. "ונהורא עמיה שרא" אלו מעשיהם של צדיקים אור זרוע לצדיק, א"ר אבא: "ונהורא עמיה שרא" זה מלך המשיח.
הוא גלא עמיקתא. זה עומק המרכבה, "ומסתרתא" אלו מעשה בראשית, "ידע מה בחשוכא" זה פורענותם של רשעים בגיהנם. "ונהורא עמה שרא" זה מתן שכרם של צדיקים לעתיד לבוא. (סדר עולם).
ונהורא עמה שרא. איני והכתיב ישת חושך סתרו, לא קשיא, הא בבתי גואי הא בבתי בראי. "ידע מה בחשוכא" אל תקרי מה אלא מאה, גדול האור של מעלן שלא נתן ממנו לבריות אלא אחר מאה. (ילקוט ש).

16

היהשע, כי בימי יהושע נשתכחו שלשת אלפים
[תמורה טו], והיה צריך ללמוד זה מזה ולהבין זה
[הגר"א]. או פירושו ע"פ דאיתא בספר מגלה
וה"ל טימן מ"ב, שמשו רבינו ע"ה לא זכה בחייו רק

כי זה כבוד אלהים הסתר דבר [משלי כה, ב]: מותן
פורענותן של רשעים בגיהנם. וכמו שאמרו בשמות רבה
פרשה י"ד, הרשעים חשך שנאמר [ישעיה כט, טו] והיה
במחשך מעשיהם, וגהינם חשך שנאמר [איוב י, כב] ארץ

שערי בינה ובשעת
השיג שער החמשים,
מותו זכה ל"ב
החכמה. וכל
שערי בינה מסר
הבינו ליהושע, ולכן
יהושע ב"ן נר"ן
מלשון בין חבין,
נר"ן שערי בינה, ע"ש.
אמר ירב חכמה לחכימין
משה רבינו, שזכה אל
נתיבות החכמה, ולא כן
הושע שאפילו אחר מיתתו
זכה לזה. ומנדעא לידעי
זה זה יהושע בן נון שידע
ודן פון שערי בינה, אבל לא
השיג ל"ב נתיבות
החכמה כמו משה רבינו
[תקנין]: דבר אחר ידוע
הכתא לחכימין זה דניאל
הכתוב ארין כו' ומנדעא
להיג' בינה זה יוסף הצדיק
הכתוב אין נבון וחכם כמוד.
פ"ל. ומפרש כי יוסף ידע
את החלום רק שפרעה היה
מהפך לו. החלום, כדאיתא
במדרש. ויוסף היה מבין
מדבריו שכך ראה, וגם מן
החלום הבין את הפתרון.
אבל דניאל לא ידע כלל לא
שייך בו לומר מבין, אלא
שהשם גלה לו החכמה. אבל
פתא דבי אליהו הגירסא כמו
פ"א: עמיקתא זה עומק
המרכבה. כי מעשה מרכבה אין מלמדין אפילו ליחיד
אלא חושב בעומק הלב: ומסרתא זה מעשה בראשית.
פי' מעשה בראשית מותר ללמוד רק צריך ללמוד בהסתר,

ואבי התבונה. ומנדעא לידעי בינה, זה יהושע
בן נון, שנאמר 581 ויהושע בן נון מלא רוח
חכמה. דבר אחר ירב חכמתא לחכימין, זה
יוסף הצדיק, שנאמר בו 582 אין נבון וחקם
כמוד. ומנדעא לידעי בינה, זה דניאל ותבין,
שנאמר 583 בארין לדינאל בחזא די ליליא
רזה גלי וגו'. 584 והוא גלא עמיקתא ומסרתא
וגו'. עמיקתא, זה עומק המרכבה.
ומסרתא, זה מעשה בראשית. ידע מה
בחשוכא, זו מתן פרענותן של רשעים
בגיהנם. ונהורא עמה שרא, זה מתן שכרן
של צדיקים לעתיד לבא. דבר אחר ירב
חכמתא לחכימין, זה יהושע בן נון, שנאמר
ויהושע בן נון מלא רוח חכמה. ומנדעא
לידעי בינה, זה ירמיהו, שנאמר 585 בטרם
אצרך בצטן ידעתיד וגו'. יכול בעתו, תלמוד

עיתתה כמו אופל צלמות ולא
סדרים, לפיכך הקב"ה מכסה
עליהם את התהום שהוא
חשך שנאמר [בראשית א, ב]
וחושך על פני תהום. יבא
חשך ויכסה חשך: ונהורא
עמיה שרי זה מתן שכרן של
צדיקים לעתיד לבא כדכתיב
אור זרוע לצדיק. וזה ידוע
לכל שהגן ערן כולו אור.
ולהבין למה אצל פורענות
הרשעים כתוב לשון ידיעה
ואצל שכר הצדיקים כתוב
לשון עמו. הוא משום
שהטוב שנותן הקב"ה
לצדיקים בגן עדן הוא בעצמו
נותן ועומד עליהם, אבל הרע
המגיע לרשעים אינו עומד
עליהם לתת להם בעצמו, כי
מאתו לא תצא הרעות, רק
מגיע להם הרעה מצד ידיעתו
ממרחק. כי תואר ידיעה תורה
על דבר הנודע מרחוק, כמו
וגבוה ממרחק יידע [תהלים
קלח, ו]. וזהו שאמר ידע
מרחוק מה בחושך הגיהנם,
אבל ונהורא שהוא שכר
הצדיקים בגן עדן שהוא אור,
עמיה שרא, שהוא ביחד עם
האור ומאיר להם: לחכימין
זה ישעיה שנאמר [ישעיה נ, ד]
הי אלהים נתן לי לשון
לימודים. כצ"ל (הגר"א).
פירוש ללמדו מה שעינו

מסורת המדרש - יד יוסף רנח. נלשטי רנח פרסה 6 טימן ו:

תורה אור השלם 581. ויהושע בן נון מלא רוח חכמה פי
סקף משה את דרי עליו וישמעו אליו בני
ישראל ויעשו כאשר צוה יי את משה: [דברים לד, טו]
582. ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלהים אותך את
כל זאת אין נבון וחקם כמוד: [בראשית מא, לט] 583. ארין
לדינאל בחזא די ליליא רזה גלי ארין דינאל קרד לאלה
שמיא: [דניאל ב, יט] 584. הוא גלא עמיקתא ומסרתא
ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא: [דניאל ב, כב]
585. בטרם אצרך בצטן ידעתיד ובטרם תצא מרחם
הקדשתיך נביא לגוים [תהיך: [ירמיה א, ה]

רואה, והוא חכמה ולא שייך בי בינה: ומנדעא כו' זה
ירמיה שנאמר אצרך בצטן ידעתיד. כי אם אין
דעת אין בינה כו' [אבות ג, יז] הרי שהכל אחד (הגר"א):

ביאור הגר"א

כי מעשה מרכבה אין מלמדין אפי' ליחיד, אלא חושב
בעומק הלב: ומסרתא זה מעשה בראשית. פי' כי מעשה
בראשית מותר ללמוד, רק צריך ללמוד בהסתר כי זהו כבוד
אליהם הסתר דבר [משלי כה, ב]: לחכימין זה ישעיה שנאמר
הי אלהים נתן לי לשון לימודים. כצ"ל. פי' ללמוד מה שעינו
רואה הוא חכמה, ולא שייך בו בינה: ומנדעא כו' זה ירמיהו
שנאמר בטרם אצרך בצטן ידעתיד. כי אם אין דעת אין בינה
כו' [אבות ג, יז], הרי שהכל אחד:

לידעי בינה זה יהושע, כי בימי יהושע נשתכחו שלשת אלפים
הלכות [תמורה טו], והיה צריך ללמוד זה מזה ולהבין זה
מתוך זה: דבר אחר ירב חכמתא לחכימין זה דניאל דכתיב
ארין וכי ומנדעא לידעי בינה זה יוסף הצדיק דכתיב אין נבון
וחכם כמוד. כצ"ל פי' כי יוסף ידע את החלום רק שהפך,
ונתה מבין מדבריו שכך ראה, וגם מן החלום הבין את
הפתרון. אבל דניאל לא ידע כלל לא שייך בו לומר מבין,
אלא שהשם גלה לו החכמה: עמיקתא זה עומק המרכבה. פי'

ציינה: (ה) בית ד' בורין של גנות וחונין בזהב. לפי לשון נוסחא זו פירושו שהיה לו קרקע בית ד' כורים של עפרות זהב, ולשון גנות נופל בזה כדאשכחן לקמן פכ"ה וביקרא רבה פ"ה אקרא דעפרות וזהו לו דרש כשהיה הולך אלל הגן וזמן לו באיטר ירק היה מוצא בעפרו זהב, ולשון טוחנות בזהב יתפרש על טחינת גושי העפר עד אשר דק כדלי לברור מהן הזהב. אבל בכל זאת הלשון מגומגם, כי הטוחנות הן עינין נפרד מהגנות שנמלא בהן העפרות וזהו ואין מיושב כ"כ לייחסן יחד גנות טוחנות בזהב. ואיפשר ל"ל לומר שהיה זהב, שהיקות היו לומר שהעפרות והב וקסדוס דלעיל, או ל"ל של מנגנות טוחנות בזהב ופי' מנגנות

ללמוד ושהיה ר"א בשביל זה ממעלה לגודל שמו כמש"ל פ"ה אות י"ד, לכן המכסס רבי יוחנן בן זכאי בתחבולות להשיב לב אבות על נביים (זה): (ח) ונתן עיניו ברא"א וא"ל אמור בו'. אין לפרש נתן עיניו שרמו לו צעיניו שיאמר בו', שא"כ מלות ואמר לו מיותרים, אלא יש לפרש נתן עיניו בר"א ר"ל הסכים בדעתו שנאות הוא לדרוש נאותה עשה אע"פ שהיו שם זקנים ממנו, (וגם כיון שיו"ט היה לרבי יוחנן בן זכאי היה ראוי שהיה הדורש רבי יוחנן בן זכאי עצמו). וכיו"צ פ"י לשון. נתנו עיניהם בהלל הזקן ובשמאל הקטן בסנהדרין פ"ק [יא]. ובירושלמי שלהי סוטה (ו)סס איתא ג"כ ונתנו עיניהם בר"א בן הורקנות, וכן בלשון הגמרא בתענית פ"ב [ט"ד]. יהי רצון עיניהו בר"א בר אמי, ובסנהדרין (פ"ה): ברב עולא בר אבא. (יש להסיף עוד שנתינת עיניו של רבי יוחנן בן זכאי הוא שנתנו להמשך לחול בו אור החכמה ועינין רד"א ח"ה סי' ב אלפיס פ"ט) שדרוש דברים גדולים כדלהלן, יש ללמוד ק"ו מזה טובה ממדת פרענות שאמרו בכל מקום נתן עיניו בו ונעשה בו' וכל מקום שנחמו חכמים עיניהם בו', על אחת כמה וכמה נתינת עין לטובה שפועלת לטוב עין. ועינין ברעיה מהימנה עקב [רע"ג]: נתינת עין בטוס: (ט) אבור הזה שאינו יבדל בו' יותר ממה שהוא מוציא. לגירסא זו נראה ל"ל מוצא בלא יו"ד והוא לשון מליאה. אבל יותר נכון דגרסינן ממה שהוא מכניס וכדלהלן נסיפא במעין, וכ"מ אח"כ שהגיה בהגהות המיוחסות להגר"א, ואין שיהיה הגירסא, הכוונה אחת, שר"א ברב ענותנותו המשיל עצמו לבור שהוא עשוי לקבל מים מכווסין ואין לו מעצמו חוספת נביעת מים כלום, כך הוא אין בו כח לחדש דבר להוציא מפיו יותר ממה שקיבל מרבו (וכשעטפו שאלו דניק דרבו שלא לומר דבר שלא שמע מפי רבו, ולזה רמו רבי יוחנן בן זכאי ששיערו צנור קיד שאינו מאבד טפה מה שלמד מרבו), אבל רבי יוחנן בן זכאי א"ל שהוא כמעין הנזע ומוציא מים חדשים יותר ממה שנראה שיוכל להחזיק מקומו. (וזהו שאמר פ"ק דע"ג [יט]. בתחלה צורך ואח"כ בארך, ע"ש בפרש"י שצור אין בו רק מים מכווסין היינו שקיבל מרבו, ובאר הוא מעיין מים חיים נוצעים מעצמו לחדש דברים מלבו, וכן הוא מפורש בספרי עקב פסקא מ"ח ר"ע אומר בו' תחלתי כצור שאינו יכול להוציא טפה מים מאליו אלא מה שזוחנין

היא כלי תחבולות (עי' ערך מגן וערך מנגן) צאפניס וגלגליס שהמציאו למלאכת טחינת עפרות הזהב (כעין הנמלאים בדורוחיו זה). ועל כי לא ראיתי מוזכר שמו מקום עוד שהיו נמלאים בארך ישראל מהצדי זהב וכסף ונעטרין לחוקק שהיה לו זה לנקדימון בחו"ל וגו'. על כן מקום לומר שט"ס כאן וז"ל של קירות טוחנות בזהב (ובלשון המקרא [דני] הימים א' כט) לטוח קירות הפתח, ור"ל שהיה לו פלטרין של בית ד' כורים וכל קירותיו מחופות זהב, או יש להגיה של גזיות טוחנות בזהב, ופי' בית אלוותיו לזהב היה מחזיק בית ד' כורים: (א) א"ש הרי אביו בו'. פי' לרבי יוחנן בן זכאי אמרו והודיעו זה [ח] עשו לו מקום בו' והושיבו אצלו. ונאות דר' נתן שם כששמע רבי יוחנן בן זכאי שזה היה שם שאלו יבא ליטב (למטה) אל מניחיהו והיה מדלג והולך ועולה עד שהגיע אלל בן ציית בו' וחצרו והיה מירמת, וכאן הלשון קאר. (יש לבין מ"ש כאן הושיבו אללו עם מ"ש שם אלל בן ציית בו', שגדולי ירושלים שהיו מקוויני בראש היו סמוך אלל רבי יוחנן בן זכאי). ואיפשר ר"א ותלמידיו שסידרו הברייתא קילור דצברים מפני כבודו של הורקנות. ובעיקר הענין שעשה לו כבוד הזה, הוא כדאי שיצין בלבו שששיל זכותנו וזה להתכבד ליטב בראש בעולם הזה, ויתעורר מזה שגם בעולם הבא בראש מוכה אבא דמעטערין ליה ועאלו ליה עם דיקיא וכמ"ס בעובדא דזוהר חדש כהר [מ' ע"א] וכו"מ, ויתראה בלצב שלם בלימודו של ר"א בנו כל הימים. (ומפני שנתנה רוח הקודש דרבי יוחנן בן זכאי ורבה שאינו נא לדמותו מנכסיו, וגם הכין שהולך ר"א לצרות ריקס ממנו

הוספות הרד"ל [ג] ולא הזכיר בתורה בשבח הארץ כי אם אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת [דברים ח] וכן ברזל ונחשת מנעלך ע"ש בפירוש"י, ואלמלי היה נמצא בה מחצבי זהב וכסף לא היה שחיק קרא מלשבח בה, וכן בשלמה לבנין הבית מזכיר שהיו מביאים לו זהב מאופיר באניות תרשיש ומה שהביאה לו מלכת שבא ואנשי התריס וסוחרין וכחות ומלכים [מלכים א' י' ודברי הימים ב' טז], ולא הזכיר דבר מה שהוציא זהב מא"י עצמה, וכן ביהוקאל [כז] בצור הזכיר תרשיש סוחרתך בכסף וגו' ורכלי שבא וגו' וזהו נתנו בעובדונך וביהודא וא"י, הזכיר חטי מנית וגו' ולא כסף וזהב. (אלא שבזה י"ל שמפני שהיה מועט לא היה כדי לעשות ממנו מסחר לצור, וכ"מ דמעט וודאי היה נמצא מההיא דקה"ר פ"ב שא"ל אנדריינוס לר"י אשר לא תחסר כל בה אייתי לי הני ג' מילין פלפלין ופמיני ומטכסא בו', ואם לא הי' נמצא בה זהב וכסף הי' שאלו מהן ג"כ, אלא וודאי היו זה יודעים שנמצאים מעט):

פירוש מהרז"ל

והלמדיו אמרו לו לרבי יוחנן בן זכאי. והשיב להם עשו לו מקום של כבוד בשביל רבי אליעזר, ולכבודו הושיבו אצלו למעלה מכל גדולי המדינה, אף שבלא ספק לא היה גדול מהם, כי לא חשבו מגדולי המדינה אלא ג' הנ"ל ולא נחשב הורקנות ביניהם. ואף שבאמת היה גם כן גדול מאוד וכמו שאמרו לעיל פרק א' והלא בן גדולי עולם אתה וכו'. אך לא שישב למעלה מהם, אלא שעשו כן בשביל רבי אליעזר. ובשביל כבוד תורתו. אבור. הוזה. מים מכווסים ממי הגשמים:

בית הגדול - ביאור מספיק

אמרו לו הרי אביו בו'. לר' יוחנן בן זכאי אמרו. ונתן עיניו בר"א. בעין טובה, כמו [סנהדרין יא]. נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן.

ספר פרקי דרבי אליעזר

כ"רוב מהרז"ל. מאד ואלף אינהורן צ"ב

בוצאג צמון אגרון

לחוב
חלמ
פ"ב
ר"א
ח"ו
רק
ור"י
וזהו
הגע
זכאי
דפ
ליה
ר"ל
הגו
קיד
צעי
א"ש
מב
צדי
המו
יומן
יומן
וכמ
האג
מפי
ז"ל
כ"ב
לפני
הוא
שלה
כשא
חשו
ופל
ההו
מפו
כסו
כיון
מסו
מפו
מסו
של
רשו
שה
על
[יש]
לדר
ודר
לטט
מב
בסו
רבד
מדו

18

למכו כן ת"ח כו', ומה צאר מנולת מים חיים מכל לדדין כך באים
 תלמידים כו', וכן הכתוב אומר יפולו מעיינותיך כו'. ואע"פ שצאנות
 פ"ב שיצא רבי יוחנן בן זכאי את ר"א בן ערך נמעיין המתגבר ואח
 ר"א בן הורקנוס צבור סיד שאינו מאבד טפה, לא מפני שלא היה בו
 ח"ו בר"א להוילת מים מעצמו כלל,
 רק שצה גבר ר"א בן ערך עליו,
 ור"א גבר נמלת שאין מאבד טפה.
 והו שאמר צוהר חיי שרה נמדרש
 הנעלם [קכ"ג]. שאל רבי יוחנן בן
 זכאי לר"א בירא דסדיין [כג"ל וסס
 נדפס דלסריין וט"ס הו] ומליין
 ליה והוא נביע ימיר מאי צעי הכא,
 ר"ל כמ"ש עליו כאן שהוא כמעין
 הנובע מעצמו לצד מה שהוא כצור
 סיד ממה שמקבל מרצותיו ומאי
 צעי הכא ללמוד ממני חורה, כלומר
 א"ש עוד לרצותיו כלל: (י) יותר

שאינו יכול להוציא מים יותר ממה שהיה מוציא,
 כך אני איני יכול לומר דברי תורה יותר ממה
 שקבלתי ממך. אמר לו אמשל לך משל למה
 הדבר דומה, למען זה שהוא נובע ומוציא מים,
 ויש בכחו להוציא מים יותר ממה שהוא מקניס,
 כך אתה יכול לומר דברי תורה (י) יותר ממה
 שקבלו מסיני. (יא) אמר לו שמה מקניס אתה
 מתבייש, (יב) הריני עומד מאצלך. עמד רבן יוחנן
 והלך לו לחוץ, (יג) וקנה רבי אליעזר יושב ודורש

אליעזר את ו צק"ד ע"ש). אבל אין לומר דס"ל לר"א דהרב שמחל על
 כבודו אין כבודו ממול וכמ"ד הכי נקדושיין [לב]. דא"כ אף כשיצא רבי
 יוחנן בן זכאי לחוץ, לא היה לו לדרוש כיון שהוא צעירו, ועוד דמשמע
 נקדושיין [שס]. צעזבלא דר"ג שהיה משקה על ר"א ור"י ור' זדוק
 ואמר ר"א מה זה אתו יושבין ור"ג
 צרבי משקה עלינו, והשיבוהו ר"י
 ור' זדוק ושחק משמע דלודוי
 אודי להו, וכיון שאפילו צנטיא הודה
 להם שכבודו ממול כ"ש צנצו,
 כדמוכחא סוגיא סס: (יב) הריני
 עומד מאצלך עמד ר"י והלך
 לו לחוץ כו'. צאנות דר' נתן סס
 אמרו דחק עליו ודחקוהו התלמידים
 עמד ודרש כו', ויש לכון דצנייהם
 כאחד, שבזמן שהיה רבי יוחנן בן
 זכאי צניס לא היו התלמידים
 דוחקים עליו צמקוס רבס, אלא רבי

יוחנן בן זכאי עזמו היה דוחק עליו תחלה, וכשלא הועילה דחיקתו
 והלך ללכת לחוץ כדכחא, אז הוא שדחקו עליו התלמידים כדחתס:
 (ג) והיה ר"א יושב ודורש כו'. ולא נמפרס כאן מה היה דורש
 אז. ומלשון הרמב"ן בתורת האדם (שאצא להלן בזה שאלו אי"ה לזונו)
 משמע שהיה מפרש שדרש נמעשה בראשית, (וכן הרמ"ע מפאנו כספרו
 עשרה מאמרות מאמר העתים סי' י' כחז ו"ל, אבל צפני רבו היה דורש
 ר"א) נמרכבה דברים שלא שמעתי און עכ"ל, והיינו הך דהכא דמני צה
 צאנות דר' נתן לשון זה דדברים שלא שמעתי און) ואפשר ק"ל דהיינו הא
 דתינא לקמן רפ"ג ר"א בן הורקנוס פתח מי ימלא כו', דנאוחו פרק
 ושלאתרו דריש מעשה בראשית ומעשי מרכבה, אבל לא מסתברא
 שידרוש צריס נמעשה בראשית ובמעשי מרכבה, (וגם נמעשה בראשית
 י"ל דס"ל כר' ישמעאל בירושלמי רפ"ג דמגיגה דמשמע דשרי למירש
 ומשמע סס דהלכה כר' ישמעאל לעזבלא פי' למעשה, אבל נמעשה מרכבה
 ליכא למאן דשרי) והפסיחה דלקמן רפ"ג הוא פסיחה הצריימא, ולא
 הדרשא דכאן הוא, ובצ"ר סס מפורש, שמלאו אצו יושב ודורש פסוק
 חרב פתחו רשעים זה אמרפל וחציריו, להפיל עני וחציון זה לוט,
 לטעות ישרי דרך זה אברהם, חרבס חבא נבצס ויחלק עליהם לילה,
 ע"כ. (ואע"פ שסס כתוב שמלאו אצו יושב ודורש ככו, וכאן אמרו שכשצא
 אצו אז זוהו רבי יוחנן בן זכאי לפתוח ולדרוש, מ"מ נשיקר הדרשא מה
 היתה אפשר ללא פליגי). ומקום לומר שהזמין ה' צפוי של ר"א דרשא
 זו עתה צרוה הקודש, שהוא מכין לרמוז על ענין אחיו עמו ג"כ, כי
 הס פתחו תחלה חרבס פיהם להלציטו לפני אצו שיעלה ויגדוהו מנכסיו,
 להפיל עני וחציון שלא היה צידו מאומה גמה להחיות נפשו כללעיל
 פ"א, לטעות ישרי דרך על שהיה לבו ישר לה' לעסוק בתורה. (וא
 אפשר ידרש ישרי דרך על אצו שנאמת היה לבו ישר, וכאשר הוכיח סופו
 על תחלתו ששמח מאד בלמודו של ר"א, רק אחיו הס שהסיתוהו נצרייהם,
 או ידרש איפכא עני וחציון על אצו שהיה עני בדעת מדברי חורה וישרי
 דרך על ר"א, וכדדרש עני וחציון על לוט וישרי דרך על אברהם, הרי מעלת
 ישרי דרך גדולה משל עני וחציון. וסוף דבר היה שהסב ה' כלי
 המלחמה אשר צידס ופיהס (שהסיתו אציהם ללדום ר"א מנכסיו) על
 עצמם, שאמר אצו הרי הן מנודין מהן כו', וגם סוף המקרא

במדה שקיבצו בסיני. כגירסא זו נראה שהיה ג"כ לפני בעל ארמות
 דריקים (הנקרא צפי בעל ראשית חכמה בשם ספר המדות) שכתב בשער
 התורה ו"ל, וכן מלאו לר"א הגדול כו' העידו עליו רצותיו שנחגלה לו
 יותר ממה שנחגלו למשה צניי, עכ"ל. וי"ל לגירסא זו שנחכוון רבי
 יוחנן בן זכאי לרמוז על טעמי פרה שלא נחגלו למשה ונחגלו לר"א,
 וכמ"ש ברבנא חוקק ונפסיקתא פרה הצאחים לעיל פ"א אות ר"ח ובשם
 האחד אליעזר ע"ש. ובהגהות המיוחסות להגר"א גרס (נמקוס שקיבלו
 מסיני) שקיבל ממני, ור"ל מן רבי יוחנן בן זכאי. נראה שלא הונח לו
 ז"ל לגרום יותר ממה שקיבלו מסיני, שהרי אמרו ציקרא רבה ר"פ
 כ"ב וקהלת רבה פ"א ופ"ה שאפילו מה שחלמיד ותיק עמיד לומר
 לפני רבו כלן נאמרו למשה צניי שנאמר יש דבר שיאמרו זה חדש
 הוא כבר היה לעולמים. ואע"פ שאמרו ברבנא ופסיקתא הג"ל דברים
 שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחציריו, וכן במנחות פ"ג [כס:] אמרו
 כשראה ר"ע דורש על כל קוץ נכתרי אומיות חלי תלים של הלכות
 חשש כמו שלא היה יודע מה הן אומרים, אולי י"ל שזהו דרשות
 ופסולין היכן ההלכות רמוזין בתרי אומיות, אבל עיקרי
 ההלכות כולן נאמרו למשה צניי ואפי' מה שחלמיד ותיק עמיד לחדש
 מפלפולו הכל נאמרו למשה הצלכה פסוקה צניי, וכ"מ צק"ד אח"כ
 בסוף ספר הכוונות [לי"ב ד'] דכפוס יעסוק, והו שאמר במנחות סס
 כיון שהגיע ר"ע לבר אהרן תלמידיו מנין לך א"ל הלכה למשה
 מסיני נחייצנה דעמו של משה. שהלכה זו לא היה ציד ר"ע לדורשה
 מפלפולו או לימן צה טעם מסברא, והוכרח לומר שכך הלכה למשה
 מסיני, שהיא גדולה נמעלה מפלפולה של חורה, ולכן נחייצנה דעמו
 של משה צה: (יא) א"ר שמה צמני אתה מתבייש. אף שנתן לו
 רשות לדרוש מ"מ מפני רוב מורה רבו גברה עליו מדת הבושה
 (שהבושה היא חולדת היראה כמ"ש נגדריס ספ"ג [כ]. צעזבלא שהיה יראו
 על פיהם זו טשה, ופירש הרא"ש שס שכל הירא מתבייש, והו שאמר
 [ישעי' נ"ד] אל תירא כי לא תעשי) עד שלא היה יכול לפתוח פיו כלל
 לדרוש, וכן הוא צאנות דר' נתן סס שכשא"ל רבי יוחנן בן זכאי פתח
 ודרוש השיב לו ר"א איני יכול לפתוח, והיינו מפני אימת רבו (ור"א
 לעמי שממיר מאד בהוראה (וכן דרשה) לפני רבו וכמ"ש בשם האחד

פירוש מהרד"ו

של רבי יוסי הגלילי בהלכות ובאגדות ובפרט בסתרי תורה, ארוכה
 מארץ מדה ורחבה מני ים, וכמו שאמרו באבות (פי' מ"ג) ונעשה
 כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. ואחר כותבי זאת מצאתי בס"ד
 מפורש במדרש רבה [שמית מא, ו] ותחומא פרשת תשא [טו] על

←

מסורת המדרש
 ח. מגין היה יודע
 תנחומא כאן לו. ע"ע
 שר"ט יט. פד"א מו.
 י"יש כאן חו.

והתלמוד יהיו על פה פיון שידע משה התחיל אומר טוב
 לי כי עניתי (תהלים שם, עב) טוב לי תורת פיך.

76 ח. דבר אחר מגין היה משה יודע כמה ימים עשה
 כתיב (שמות לד, כח) ויהי שם עם ה' ארבעים יום
 וארבעים לילה ומגין שאין למעלה לילה שנאמר (תהלים
 קלט, יב) גם חושך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר
 כחשיכה פאורה ומגין היה יודע שנאמר (דברים י, י)
 ואנכי עמדתי בהר פתמים הראשונים וכתוב (שם ט, ט)

לפרש ולומר, הם — יהיו — מסורים לדור דור — על פה, וזהו שהוא חוזר ואומר לו: כי על פי
 הדברים האלה כרתי ברית אתך ואת ישראל, "על פי" — נמסר בעל פה, ואמר "האלה" — אלה בעל
 פה, וכנדרש למעלה (בסימן א' וב'), באורך, כיון שידע משה — מה ניתוסף לו בתורה בלוחות
 השניות אלה, התחיל אומר, את מה שאמר המשורר (ועי' יפ"ת), בשעתו: "טוב לי כי עניתי, למען
 אלמד חוקיך", לטובה היה לי כל העינוי הזה, למען אלמד בשלימות את חוקי תורתך, זו שבכתב, ומה
 שהמשורר אומר: "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף", טובה לי תורה שבעל פה להצטער עליה,
 כמי שנוטל רשות ליטול מן האוצר זהב וכסף, שאינו אוכל ושותה וישן, למען הרכות לו זהב וכסף
 (כמשל האמור למעלה, יפ"ת), וכדאי וטוב היה כל צער העינוי הזה, וזהו שנאמר כאן: "כתב לך",
 לטובתך.

ח. דבר אחר: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, מגין היה משה יודע —
 בהיותו שם עם ה', למנות את ימיו וליליו, לדעת — כמה ימים עשה — וכמה עליו לעשות עוד,
 כאשר — כתיב — כאן: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, ומשתמע מן
 פשוטו של פסוק זה שעוד בהיותו שם עם ה' הבחין וידע בין יום ללילה ומנה את ימיו וליליו, והרי,
 היום והלילה שוין לפני הקב"ה (תנחומא כא, ט), ואין שם חשכת לילה — ומגין שאין למעלה —
 בקרבת ה' — לילה, שנאמר — בשבחי ה': "גם חושך לא יחשיך ממך, ולילה כיום יאיר,
 כחשיכה כאורה", והגם שמקרא זה בא כמליצה לומר שאין להסתתר מפני ה' בחשכת לילה, שהכל
 גלוי לפניו, הרי אין המקרא יוצא מידי פשוטו, וכמו שנאמר עוד בשבחו (דניאל ב, כב): "ידע מה
 בחשיבא, ונהורא עימיה שרא" (וכי"ה בתנח"ו שם) — "ידע מה בחשיבה, והאור עמו שרוי", הרי אחרי
 שאמר שהוא יודע מה בחשיבה, בתחתונים אמר שעמו שרוי רק אור, ואין חושך לפניו, ומגין — אם
 כן — היה יודע — במה הבחין בין יום ללילה ומנה לו ימים ולילות? ממה — שנאמר —
 בכתוב אחד, שמה אומר לישראל: "ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים, ארבעים יום וארבעים
 לילה", וכשהוא אומר על הימים השניים שעשה בהם כימים הראשונים ואומר "עמדתי", הרי משתמע
 מכך שבימים הראשונים עמד בהר, בעמידה, וכתוב — על הימים הראשונים שהוא אומר עליהם
 לישראל: "ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה", ואף שלפשוטו של מקרא בימים הראשונים
 נחשב בהר — "ישב" — לקבל תורה, ובשניים "עמד" בתפילה, מכל מקום יש לדרוש כאן
 שהכתובים מכחישים זה את זה אם עמד בהר או ישב בעת שהיה שם לקבל התורה, בלוחות הראשונים

אמר אם
 ב בלבד
 מפסיד
 ב בלבד
 ואגדות
 ה' למה
 לב, טז
 וכתוב
 ולא פך
 נביאים
 ואגדות
 לא אכל
 ר לי —
 זרל משה
 — בכך,
 עד קבלה
 לכר, הרי
 לא היו
 זים בהם
 ל: הימים
 הלכות
 שההלכות
 והרי יש
 ב ושבעל
 ואם רק
 גשה —
 אלהים
 "כתובים
 הלוחות
 עיין לעיל
 "ה —
 (וכדלעיל
 אומר לו
 המשא
 " ויחדש

מסורת המדרש
בשעה שמדבר עמו
היה עומד מגילה כ"א.

וְאִשְׁבֵּי בְהָרִי אָמַר מֵעַתָּה בְּשַׁעַת שְׁמִדְבָר עִמּוֹ הָיָה עוֹמֵד
וּבְשַׁעַת שְׁמִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ הָיָה יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה מִה שְׁלֹמֹד
נִמְצְאָתָּה מְקִיִּים וְאֲנֹכִי עִמְדָתִי בְהָרִי וְאִשְׁבֵּי בְהָרִי בְּשַׁעַת
שְׁהִיָּה מְדַבֵּר עִמּוֹ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יוֹם וּבְשַׁעַת שְׁהִיָּה
אוֹמֵר לוֹ לְמַד תּוֹרָתְךָ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא לִילָה וְכֵן הָיִיד
אוֹמֵר (תהלים יט, ג) יוֹם לְיוֹם יָבִיעַ אָמַר. L

ט. דָּבָר אַחֵר 'כֶּתֵב לך' פֶּל הַצְדִיקִים בָּאוּ בְּאֲמִנִיּוֹת
עַל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאֲבָרָהֶם פְּתִיב (שיר ז, ב) 'מִה יָפוּ
פְּעַמְיָךְ בְּנַעֲלִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אֲמֵן' בָּא בְּאֲמִנִיּוֹת (בראשית יח,

והאחרונים (ועיין לעיל מג, ז), אלא, אמור מעתה: בשעה שמדבר — היה — עמו — הקב"ה, ללמדו תורה מפיו, היה עומד — משה, כעיקר דינו של תלמיד לעמוד לפני רבו בשעה שרכו מלמדו תורה (כבמגילה כא), ובשעה שמסתלק ממנו — מלמדו, כדי "ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין" (תוי"כ ויקרא א, א) — היה — משה — יושב ושונה מה שלמד, והרי — נמצאת מקיים — מעתה את שני הכתובים כאחד לנכון: "ואנכי עמדתי בהר" — כששמע תורה מפי ה', "ואשב בהר" — כששינן התורה כינו לבין עצמו, ולדברי האומר (לעיל בסימן ה), שהיה לומד מפי ה' כיום ומשנן הדברים לעצמו בלילה, הרי — בשעה שהיה — ה' — מדבר עמו היה יודע שהוא יום, ובשעה שהיה אומר לו: למוד תורתך — לעצמך, היה יודע שהוא לילה (ועיין עוד בתנח"י שם ובפרד"א, מו), וכך מנה לו משה ארבעים יום וארבעים לילה, וכן דוד אומר — בשכחו לה' על התורה האמורה באותו מזמור: "יום ליום יביע אומר, ולילה ללילה יתוה דעת", שבכל יום ויום היה הקב"ה מביע לפניו אמרים ממבועיו, ממעיניו, ממקור החכמה, ובכל לילה ולילה היה משה הוגה הדברים בפיו ומתבונן בהם בדעתו, לשננם ולהבינם ובכך הודיע ה' למשה מתי יום ומתי לילה (ועי' במפרשים כאן), וזהו: "ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה", הכתין בין יום ללילה ומנה לו ימים ולילות כפי שהכתין שם ומפני היותו עם ה'.

ט. דבר אחר: "כתב לך", "לך" — כשבייך (וכדלעיל בריש סימן ג, עיי"ש), שכן — כל הצדיקים באו — בתחנוניהם לפני ה' להמליץ ולדבר — באומניות — בהתחכמות כאמן בחכמת המליצה והטענה — על הקב"ה, באברהם כתיב, בשבחה של כנסת ישראל: "מה יפו פעמיך בנעלים, בת נדיב, ... מעשה ידי אמן" — "מה יפו פעמותיהן — צעדיהם — של ישראל בשעה שעולין לדגל" (סוכה מט:). "בנעלים" — "בעלית רגלים" (רש"י שם), כשהם נועלים בתיהם ועסקיהם, ונועלים עצמם מכל מלאכה ובאים לעלות להראות לפני ה' בכית המקדש (עפ"י שהש"ר ז, ב, עיי"ש), "בת נדיב" — "בתו של אברהם אבינו, שנקרא "נדיב", היך מה דאת אמר (תהילים מז, י): "נדיבי עמים נאספו, עם אלהי אברהם" (שם), הנדיבים ביותר שבעמים הם ישראל המתנדבים ונאספים לפני ה', עמו של אלהי אביהם אברהם, הראשון שהתנדב לעבודת ה', "מעשה ידי אמן" — העושים כמעשה ידי אביהם אברהם אשר — בא באומניות — להתפלל לפני ה', בשעה שנגש לפני ה' להתפלל על

כג) וַיִּגַּשׁ אֲבָרָהָם
אוֹדִיעָךְ בְּתַחֲלָה עַ
אָמַר (שם שם, שם)
מִשֶּׁה קִטְרֵג עַל יֵשׁ
הָעַם הַזֶּה חֲטָאָה
מִקְטָרֵג אוֹתָן אָמַר
שִׁיחַ מִקְטָרֵג יִפְלוּ
לְמַה קִטְרָגְתָּם אֵת
מִשֶּׁה שְׁנִסְתַּלְקוּ אֶ
וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַו

סדום כשבקש הקב"ה להד ולפיוס, ולתפילה" (רש"י שם "חמשים צדיקים", ושוב " מסר נפשו להצלת נפשות) עומד להתפלל לפני ה' עי אמרתי אודה עלי פשעי לה', — בתחילה עשה אותו אחד, שהוא אומר: "חטא "פשעי", כלשון רבים, ועח — במרד (ועי' יומא לו:), שמעולם, ולעולם, כך הלך ישראל ועשו את העגל, ו ישראל — להציע את פ אַנָּא, חטא העם הזה חי מבקש סליחה גמורה אלא שעמדו שם בדין וסכבוהו ישראל, להגיד ולהגידל פש על ישראל, שכן — כל שלא יעמדו אבותיהם (כדלעיל שם, שכן עשו לבסוף) מקטרג, כמורה בעדם, וכד משה שנסתלקו — אכ תשא חטאתם, ואם אין מ אומר עתה, שכן בתחילה "חטאתם", ואיני מבקש ה

ראשון לציון זילן בשאלתוה כיכ כגכ"כ מכ"ל כזכ"ל בגמרה כל
 הנישום כעבד לון גובין אהו כצבל. וכוון דנגמי ליהא
 מימרה זו וכמסדר כראשון טעב וכעמודו כפניס.
 יח) וכן בקנסא. לא מכאי עובדה י"ל קנסא. דודאי יש

בבבל אדם באדם באדם בשור אין גובין אותו
 בבבל אמר להו דאי תפש למימרא דאף על
 גב דאין גובין אותו בבבל אי תפש לא מפקינן
 מיניה. וכן יח) בקנסא וכן אדם באדם דחייב
 בחמשה דברים היכא דתפש לא מפקינן מיניה:
 *שאילתא א) [דמחייבין דב"י למימני]
 עליהו ב) דייני דקושטא דינא
 דאורייתא שנאמר הבו לכם אנשים חכמים
 וגבונים וידועים לשבטיכם מאי חכמים ג) אלו
 בעלי יראה שאין לך חכמה גדולה מיראת
 שמים ד) דכתיב ראשית חכמה יראת ה' גבונים
 אלו הפרושים ה) מכל דיבור רע ומכל דבר
 מכווער דכתיב וסור מרע בינה ותניא. גבונים
 שמבינים דבר מתוך דבר דכתיב ונבוון דבר
 מאי וידועים ו) אלו בעלי תורה ותלמוד דכתיב
 יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחזה דעת

הפס לה מפקינן מיני.
 *אמר כמחנך כעמק שאלכ.
 שאילתא זו מללתיכ
 צאלר כספרים של כקיר"כ
 כטימ פ"ב צירח רוסלאנד,
 כאשר כודעתי כעמדי כפהח
 כעמק, כעחקתיכ ופירשהיה
 כיד כ' כטובה, וכמה מיולי
 מעליי וכלכחא גכרווחא

איכא למשמע מינה כאשר יחזו כוגי כב, ורלוי לכרך
 טליכ כרוך כעמך עולמו לשומריכ. אמנס לא אהדול לכניד
 כי משוכה כחונה שאילתא זו מהכונה ככפר כולו כשתיס.
 ה, ככביה כמה מאמרי כש"ס כשנוים גדולים וכוספות
 אשר כשמש זרחה עליכס שלא משנוי נוסחא כוגיע לכך,
 כי חס מחריות הכותב ז"ל. ואס פפירשנו טעמו ונימוקו
 של רבינו על כל שנוי מימ כרי לא כסכין רבינו לפשוה
 כן כשאר מקומות כי חס לפרקים. כ, שכביה מימרי
 דהנאי ואמוראי ודרשי דקראי טובא שלא נמלא מקור
 להס. ואס כי גס אלה לכמס גלוי שנמלא כספרו של
 רבינו כבי זעור שס זעיר שס, ככ"ז כשאלתא זו נמלא
 כשפט יוהר לפי טרך שאילתא אחא. ע"כ יש מקוב
 לפשוט שלא מיד רבינו יראה שאילתא זו כי חס מיד
 גלון אחר אשר שכל את ידיו לכחוב שאילתא זו כזו
 הכחוב, וכספסה ממקצן ח' כספרו של רבינו כחופו
 ככתיי, כמו כנספחו שאילתות של רבינו כמדכס הנסומה
 כפי כראשית וכפי סקה, ועוד יחרה יש כפי משפטים
 שאילתא שלא נמלא כספרו ש"ר, ומי יכול לישה דע מרחוק
 כזמן איזכ סבות עכרו על כפרי הגלויים. אמנס און
 שכוא שאילתא זו ממקום קדוש תכלך, וכרי מקורב כרוך,
 כעלכ ליושב על פוכ שני כסקו כרמזים שלא כ"י לכן
 כהר, עי אוח כ"ד ומ"ו. כרוך מכלכ נסחרות, כגלוני
 כדורות, ומשס כחרות, לכאר כגכורות, קלות וחסורות,
 וכיו למאורות, לדון ולכורות, כרוך יולר כמאורות.
 א) דמחייבין דב"י למומני. לא נמלא חיצות אלו כעליכ
 כחסרים, ומזון מענין ככך כחמלחו. ב) דינא דקושטא
 דינא דאורייתא. שני דברים כמכ. דינא דקושטא שלה
 יכא מרומכ, דינא דאורייתא, שיכא על פי כחורכ, וככר
 פירשנו כשאלתא קט"ה אוח וי כסוף דזו כ"י כקסח
 שלמכ שני דברים לפשוט אה עמך לככין כין טוב לרט
 יע"ש. ג) אלו בעלי יראה. לא רלתיי מדכשה אלו, אכן

ככר כרלתיי לדעה כשאלתא קט"ה אוח כ"ד כרבינו או
 כ"י לפנוי מדכשיכ שנלכדו כמנו או ככוכיף משלו דרשכ
 דקראו כלגדכ כמכיוני. ד) דכתיי ראשית הכנה יראת
 ח'. מפרש לראשית חכמה כמנהר כחכמה, וכלפי דיש כמה
 מיני חכמות כעולכ. אכן

מנחר כחכמכ הוא חכמת
 יראה כ', וככי מהפרש כשמים
 רלש או רלשי כשמים,
 מנחר כששמים, חלל כגמרה
 כרכוח ד' ו"ז מפרש לראשית
 חכמה יראה כ' הכלית
 כחכמכ הוא יראה כ', וכ"פ
 כעוסק כחכמכ יש לכיוה
 כמחשכס חסלכ שכוא עוסק
 ככ כזי לכגוע ע"י לודי יראה
 כ' שכוא כהכליה, ה) מכר
 דבור רע וככר דבר ככווער.
 שנאמר וסור מרע כיוה,
 מפרש רע כיונו דיבור רע
 וכינ"ז מפרש כגמרה ככוסה
 דמי"ז כה מכפרי לשכ"ר
 שנאי לא יגורך רע, והטעם

דע כשלשון הוא חלק כרע כיוהר כענוס וכדאי כרעכ
 ר"פ ככר דלית רע מלישן כיש, ורע"ג כככר כזכור
 שיכו חכמים וכיונו יראה כ' ור"כ זכירות מלככ"ר
 ככלל כמכ הוא, מכ"מ נלרך לכוכיף כזכ לכה ככזוכ
 כלשכר קשכ לככר מזכ כרע וכדאי ככ"ב דקכ"ב וככל
 כלשכ"ר. ואמר עוד רבינו כככלל ככזוכות מכל
 דכר מכווער, כיונו ענין שאינו כחמה השס כעלס אלא
 שכוא מחנוול כזכ כעניו ככריות, וגס זכ ככלל כשס רע,
 משוס דרע משמשו מחנוול. ככריות כדאי ככזורות דל"ז
 לענין מומי ככמכ ח"כ מומין ככסחר נמו כ' ומכני
 כעיון מוס רע וליכא ופרש"י מוס רע לא מוקרי אלא
 כגלוי כמנוולו, ונמלא גס זכ נכלל ככוכר מרע כיוה שיכא
 נזכר מדכריכ מכוועריכ כעניו ככריות, וככל ככלל ככזוכים,
 ונמלא מזכיר שיכא דיונים ירלוי כ' ומכריכ מן כעכריות
 ממש, וגס מן כדכריכ שאינו אלא מכווער. א) אלו בעלי
 תורה ותלמוד. מפרש וידועים שיכא לכס דעת וע"ש
 כחופ וי דקדוק כמלכ לפי זכ כפ"ו. ופ"ו דעת חורכ
 כיונו הלמוד לדמות מילתא למילתא או לכקשורה ולחרך
 עד שינא דכר כלככ על כורי ומכיה רבינו לזכ כפ"ו
 מדכתיי יוס ליוס יצוע אומר וליכא ללילכ יחוכ דעת,
 ופירשו כשמות רככ פי מ"ז מנין כ"י יודע משכ כמה
 ימוס עשכ כ' כשעכ שכ"י מדכר עמו כ"י יודע שכוא
 יוס, וכשעכ שכ"י אומר לו למוד הורחך כ"י יודע שכוא
 לילכ וכן דוד כ"ה יוס ליוכ יצוע אומר פי וכיפ"י דקרא
 וליכא וגו' וכיונו כיוס כציע כקכ"ה אומר למכ תורה
 כככח או כעל פכ כלכות מקובלות או כללים כמככרו
 למכה כדאי כשמות. רככ פמ"ח ככלוחו לדכר אהו כללים
 למדכו כקכ"ה כ' וכלילכ למד משכ כפי"ע כפלולכ ש"ח
 מכ כשדש כמלמו וזכ מיקרי חורחך כדאי כש"ג ד' ו"ט
 כחסלכ נקראת על שמו של כקכ"ה ולכסוף נקראת על
 שמו שנאי וכחורתו יכגה יומס וליכא, ופרש"י יכגה
 יעיוו

(כס טו)

מינה יד

ועיין בחלמודו לדמות מילתה למילתה להקשו ולהקץ וזכו תורתך, ואמר הכתוב שגילוח העיניים שאלן כקצ"ב מדבר עם משפ מבי"ת מוכ לו דעת זכיעתה לכוין סלמיה, ונמלא פי דעת היונו תלמוד וזכו וידועים L

ראשון לציון
ארכי רבני
עכ"פ לחתי וכו'
וי"ך חשך וגי

ימנוה אל
כסדריו ל
כבודו אל
י"ו שקלי פ"ב

כסדריו #

ז) מכאן שכל העוסק בהורה בעוה"ז כדי להגיע לדקדוק כמלך וידועים, מפרש עוד זכ המקרא שכל מה שקב"ב מסוה דעת להעוסק זה גלילה שכו"ל בעוה"ז יזכרו כי לשנות הלכותיו שחידש ויגע זכס ציוס שכו"ל עוכ"ב, ופי' יכויו כזר זכרוים צידו ויזיע אומר צרוי צלו יגיע וטסק עוד והע"ג דלפי"ז כי לכתוב החלה לילה ללילה ימוכ דעת ואח"כ יוס ליוס וגו', אבל דרך המדרשות לפרש כפי כמו במגילה ד"ד מייב אדם לקרות במגילה גלילה ולשנות ציוס שנאמר למטן יזמך כבוד ולא ידוס ופרשי למטן יזמך כבוד ציוס ולא ידוס וכיונו

ז) מכאן שכל העוסק בתורה בעוה"ז שדומה ללילה זוכה לשנותה לעוה"ב שדומה ליום ח) ואפי' בשעה שהוא מושלך בקבר בשעה שאומרים הלכה בשמו שפתותיו דובבות בקבר • שכך אמר דוד אגורה באהלך עולמים וכי יכול אדם לגור בשני עולמות אלא ללמדך שכל האומר הלכה בשמו בעוה"ז שהוא דומה ללילה שפתותיו נוטפות דבר לעוה"ב שהוא דומה ליום ט) שני שפתותיו שושנים נוטפות מר עובר ואין מר עובר אלא תורה שנא' לחות כתובים משני עבריהם י) לכך נאמר וידועים יא) מאי ואשימם בראשיכם אם ת"ח הוא יהיה בראשיכם ואם לא אשמה ועון בראש הממנים ע"ה דיין עה"צ דכתיב ואשימם יב) אמר רב נחמן אשימם כתיב שאין לך אשמה ועון גדול מדיין ע"ה יג) ולא דיין ע"ה בלבד אלא אפי' תלמיד בור שאינו בקי בהלכה • דריש ר' יאשי' מ"ד בית דוד דינו לבקר משפט וכי בבוקר

וככל וכניס ממנו כך ת"ח מערב כשמועות ומקשה ומפרק ועוניה כלככ חדשה גלכ ונמותו ככוכים ז"ח מן כרקס כלז כרי שפתותיו נוטפות מור, פי' דוצבות מטט עיקר כלככ ומפרש במקרא לחיז מר כוה נוטף מר עובר, ומפרש רבינו תורכ דכהוצים משני עזריכס, וה"ו צחיה עכ"פ ידיו גלילו זכב ממולאיכ צחרצ"ב פכיו כלוחות ממולאיכ צין כל דבור ודבור פרשותיו ודקדוקי של תורכ, ונחלמוד שכו"ל כיוס הגדול שנקרא הרביס, כרי דכל חידוש כלככ שזא מנח כחלמוד, הכל מרומז בלוחות וכממולא צו, וכידוע מהמנס חפי' מכ שכהלמוד והיק עחיד לחדש נגלה למשכ וכזר ציארנו צקדמת כראשונכ אוח"ג שכו"ל חדש כלככ וכני אוח' צלמת צירושלמו פי"ב פ"ב וצמי קבלת פ"ח שכהלמוד והיק עחיד לכורות, וכיונו פי' ככהוצ משני עזריכס, וקאמר צמקרא דשכ"ש דשפתותיו שושנים אחר מוחו יכויו נוטפות מר של ככהוצ משני עזריכס. י) לכך נאמר וידועים, כלומר דלפי שפירשנו צאות ו יודועים, אלו צעלי תורכ וחלמוד וה"כ חין משמעות דקדוק כלשון מורכ כך, דלפי זכ מיוודעים מוצעו לי' או מודעים, אבל ידועים משמע לחברים, מש"כ בהר"ך רבינו לצאך גדולה דעת תורכ דמי שכו"ל צעל חלמוד ומלא דעת כרי כלכותיו נאמר גם אחרי מוחו ונדע אשר כו"ל אדם גדול לעולם, ונפתח מהפרש ידועים כמשמעו ג"כ שכו"ל נודע לשצטיו עפי"ו דעת אשר צו. יא) מאי ואשימם בראשיכם • על ראשיכם מוצעו לי' כלשון המקרא חתנשאו על קכל ה' וצגמרה יצמות דק"ב ופסע על ראשי פס קודש, מש"כ מפרש צחרי אופנים מלשון שומכ ומלשון אשמכ, וכדאפי' כני צדצרים רכב ואשימם צראשיכס ואשמם כתוב, חריציל אמר לכם משכ. אם אי אהס נשמעין לכם אשמכ תלוי צראשיכס, ורבינו מפרש זכ המשמעות צא"א, אם כו"ל ת"ח וכגון לכך כרי כו"ל נשוא צראש ואם לאו כרי אשמכ צראש כממנים אוחו. יב) אמר רב נחמן אשימם כתיב, פי' צשני ממין, דמשמע לא מלשון אשמכ אלא מלשון שממכ שכו"ל גדול מהשמה, מש"כ דריש שאלן לך אשמכ ועון גדול מזה, שמהצד חת הרצוס, ונעשים שוממין מן כדעת. ועיקר מימרה זו לא נודע מקורו. אמנם יש הרבם מימרי דאמוראי שמקובלים כיו לגאוני קדמאי פמו שבראנו לדעת צשא"ג אוח' צ"ב ע"ל כלל א"ו ל"ח כמ"כ אי' צשמושא רכב כידוע. יג) ורא' דיין ע"ה בלבד אלא אפי' תלמיד בור כו'. כוכיף לדרוש ח' דכתי' ואשימם צראשיכס ולא על ראשיכס, דלפי כו"ל חלמוד שאלו שומם פון כדעת לגמרי ואלו כיו איש פרטי כרי. כו"ל בגדה ת"ח, מכ"מ כשנעשה ראש ואינו ראוי לכך כ"ז כלל צול ונעשה שומם כשכו"ל צראשיכס, דמאחר שאלו צקי צכלככ וכל מש"ל כלצור

משו' שחקריה' דיוס הוא בעיקר וכ"מ חלית כחלמוד וכפלפול הוא כלככ צרוכ. ח) ואפי' בשעה שמושך בהבר כו', דפי' עוכ"ב הוא צשני משמעות כמש"כ הרמזין צבי תורת כה"ס סוף שער בגמול גם עולם כחתיכ גם עולם כשמות וכי ס"ד דזכ כדרש יוס ליוס יזיע אומר קאי דוקא על עוכ"ב כזא אחר כחתיכ, שאז כה"ס מדבר כחי וקיים לפני ה', מש"כ טולם כשמות שכו"ל מושלך צקצ"ב, מש"כ מפרש רבינו דלפי צעכ שכו"ל מושלך צקצ"ב ולא שייך דבור, מכ"מ צעכ שאומרים שאר צ"ח מכ שבעל כו"ל צעמ כפלפול אז גם כו"ל מוצע צקצ"ב, והע"ג של שייך אז דיבור ממש מכ"מ שייך לשון יזיע דמשמעו כאן מלשון יצאים יזיע שמן רוקה דפירש מצעצע ומחלה כן שפתותיו של פמה מצעצעות צקצ"ב ט) שנא' שפתותיו שושנים. צגמרה צצלו וגם צירושלמי שקלים פרק צ' למדו זכ כדרוש מקרא וחך כיון כטוב וגו' דוצצ שפיה ישנים, אבל דרש של רבינו לא ראויה. אמנם תכונה כדרש ומולאו כו"ל כזכר פירשו. חז"ל כאי קרא לחיו כערוגה כצוכס מגדלות מרקחים על ת"ח כדאיתא צעירוצין ד' נ"ד מ"ד לחיו כערוגה כצוכס אם נשים אדם עלמו כערוגה זי שכל דשין צכ כו' חלמודו מהקיים צידו כו', וכן צחיה ח"ך תחומה מכ מגדלות כרקס כזכ יש צו מכל מיני צשמים כך ת"ח ח"ך שכו מלא מקרא משנה חלמוד כלכיה ואגרות, וא"כ חינו מוצן סיפי דכאו קרא שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר דמשמע ששפתים חין אלה נוטפות טופוח כמל מללי, וכלא ת"ח דרכו לכיות מלא צלכו כרצ"ב, ומש"כ מפרש צגמ' צצת ד"ל כחלמיד שיוצב לפני רצו יע"ש וצחיה מפרש כחלמיד שאינו רגיל צצחנהו, אבל רבינו מפרש כפי דכחיו של ח"ס כרי כו"ל כמגדלות מרקחי שמתרב סממנים ומרקחן ומוליה מין רקס חדש

24

הרש"ט סי' רנ"ה וסי' ט"ע :

ג י"ח אפוקים וידלו ענינו וכו' דלשי ושיצת שצבזל הוסיפו פסוקים אליו וקצתו כבוד התפלה שיש צדק י"ח לזכר' כבוד י"ח זכרות ושלחם לנאפי ארץ ישראל וקצתו. שזליו הלכת כ"י שהוא הסדר שכתב ממחזרו כסוייתו ערובה לאשכנז ערובת ערובת התפלה סי' כ"ב :

ד יש נוסחין שלם לאומרה ח"י זמקום סובסין לאומרה אך כשתפלקו נצטרך קטיו סובא דעלמא שלם להיות מן המתמיהין. אריות חיים ק"פ ע"ב. ור"מ כשתפלקין נצטרך נראה שהכונה כשהם יורדים לפני התיבה אז מוכרחין לאומרה אל כשהם מתפללין צ"כ עם ה'נצור וזוהי שלוחי צבור שמתפללין ביום לצין עלמם ותלו להשתמש שלם ויגשו ביום חיים אומרים אומם וכן דליתו למר"ה צן הרש"ט שכתב שזה היה עמך מהר"ם מרונטובוק ע"ש סי' רנ"ה וכו' ש"ט :
ה הא דלמור רבין שהביאנו כאלוהא אריכתא דמיהא כחז הרש"ט שעתה מרדכי יתחזק מרן הלוי ז"ל שאמר דרך אגדה שאבותינו צמדיים כאשר הוהים משה רבינו לא תללו איש מפתח ביתו עד צדק היו זמקאים רמיעים בנסחם זה שהביאו וכו' ועמוד ללחמו וכו'. שזליו הלכת כ"י ערובה ח' ערובת התפלה ספלת כ"א. וכ"כ באריות חיים דף מ"ב משם בעל המשכיל משם מרן הלוי :

סימן רלו

א אין ט"ף הודו התפלה וכו' דלם הוא דקי און הט"ף מולווא ווא אינו דקי תפלת ערבית רשות ואיזה אכתי לא שויה אנפטיה חוצה ללא ידע לללו. הרש"ט בתשובה. והמקובלים אומרים שעל דרך האמת חודת צערות און לה מקום :

ב הבה. ואין נוסחין על פניהם וכו'. הודו כתב משם דף ע"ג סלום בלון שמועד לסיפור על פניהם ולקצת רחמים אחר תפלת ערבית אפילו צמירוד וכן המנהג צבזל. וזה כתבו הטור משם דף עמ"ט. ותפלת דף סלום בלון כהויתם הלא הוא כתובה בתפלות מהר"ם מרונטובוק דפוס פולא סי' תר"ב צדוק :

אך בסדר דף עמ"ט כ"י כתוב כמו שנוהג הטור וכן כתוב גם בסדר דף עמ"ט כ"י הנה מ"ש הטור שיש עמ"ט דמ"י ט"ל לפסוקיו לומר בדבוקה וכו' :

ובמכאן תשובה למ"ה הרש"ט יוסף סי' תרל"ג דמ"ט הטור שם כתב דף עמ"ט הוא לומר ואינו סדר דף עמ"ט דמיייתו הפוסקים דברי הטור כאן כתב משם דף עמ"ט והרי הוא בסדר דף עמ"ט כ"י. וגם מ"ש הטור שם שיש דף עמ"ט מלחמו בסדר דף עמ"ט כ"י. ואיננו דקשה צעקן הווא דקלוי ציה הרש"ט דלם יוסף מ"ט הנה"י משם סדר דף עמ"ט דלוינו הלשון הווא בסדר דף עמ"ט כ"י אלא מ"ש הטור שמו :

ובמא' דקקן הנם דדף ע"ג סלום שזי למנבל על אפי צערות. כתב מור"ם דבריו משה לחין המנהג כן וכ"כ האבוד ויש צו עמ"ט ע"פ הקבלה עכ"ל. וגם מרן השמיטו ולא העלבו על שלחנו :

סימן רלח

א לרין לזכר צלימוד הילול וכו'. הווא לזכות בכתבה של תורה יחד בכל לילותיו ולא יאחד אפילו ח' מוסן. הרמ"ם ועוד ור"ע י"ח סי' רנ"ז וכתב הרש"ט ע"פ ח"י צלילי תקופת תמוז לומר קלת עיון שם :

ב כתבו בר"י האר"י ז"ל שלא ילמד מקרא צלילה והכי מוכח מהמאמר ז"ל צילקוט פ"ה תשא מרן היה משא יודע אומתו יום ואומתו לילה ששם שהקד"ם תלמוד מקרא יודע שהוא יום ושעה ששלמדו משה יודע שהוא לילה. איננו שלם למדנו אלא דמקרא הוא מדה יום אפנס ט לומר דמי הווי דקיוקן משנה ותלמוד ביום ה"כ שפור דמי לקרוא מקרא צלילה ואין מופת חותן. ור"פ קומי דוני צלילה מרנס המתירם עסקיו משנה צלילוי :

ג נרין להמתין שלם שעות אחר ערבית צלילה ויעסק בתורה הרש"ט הפקודל מהר"ר יעקב למח צהסותמו כ"י משם הרש"ט ז"ל :

סימן רלט

א דין ח' קודם על מעשה פרשה דלשונה של שמע וכו' אין מצדקין על ק"ש של המטה הווא עמך באינו מלוח אפילו דרדקן. אלא צ"כ שמה ועבר אותם הצרכות עוליס כאלו נצדק אשר קד"ו לקרות שמע. מהר"ט צן הרש"ט סי' ע"ד ע"ש שהחזיק :

ב ומצדק המטיל וכו' יש מי שר"ה לומר דע"פ הסוד און לצדק המטיל אם הוה ער עד אחר הלית ואז הולך לשכח ואין כן האמת אלא נרין לצרכה צבל זמן שהלך צלילה לישן. מהר"ר ישעיהו צאקן צהסותמוי הנקדחים לחמי תורה :

ג ואומר ויש צמדת וכו' עמ"ט הרש"ט צ"כ שיש סמ"ב ועמ"ט הרש"ט מלחיו דף רנ"ז ע"ב :

סימן רם

א דין ח' צנוכה הפלומה בתורה וכו' עמ"ט צענותיני צה"ה סי' ח' אות צ"ט ע"ב :

ב דין ב' צני שנוחה וכו' הרש"ט צ"כ בעליו הכפש דף ע"ג כתב וז"ל והשנוחה שאלמדנו שנוחה ומרוקחת צענת תשמיש הווא שרדי ללוח חמנו שנוחה היתה וכו' מיהו. צענת. תשמיש מיהא לזויה עי"ל שהווא עזמה קרויה שנוחה על שלם הווא אורח אותה אפנס יתורה כרחל אלא מ"מ לא הווא שנוחה עכ"ל :

וק"ק דלמלי לא משני דצינו כדמטי ה"ת פ' ים נוהלין דף קכ"ב דלמדו שם עמי שנוחה אלימא שנוחה ממה חפטר צננות צממה וכו' אלא דלם הקד"ם שנוחין מעשה עשו צפניה ויפתח רחמיה. וזו ק"ק לתירוד ראשון דמשמע שהיתה שנוחה שרדי כתבי ויהאב גם לת רחל מלמא אלימא ה"ל אפנס עם ללם אלא שאבצת רחל ויתורה :

ג צני דרו וכו' פירש הרש"ט אם הווא און הווא מצדקין ואסודין צהשמו והקטש הרש"ט כמהר"ר נסים מוילנו צ"כ וז"ל ק' דמורה מותר בהשמיט וכ"כ צדוק סימן ט"ד והרש"ט גופי' הווא דרדי דרדי ה"י פ"ק דמ"ק דפסק לקולא וז"ל דמירי שהמירי עוליסם צענת דרו לאוסרם צת"ה כדלשון צשאר דנדים דיש כת ציד צ"ד להחמיר עד כאן לשונו ולחד זמן רב דליתו שרד צני חיי צ"ד סי' ט"ד הווא דרדי הרש"ט כ"ד הנה :

ד צני תמורה וכו' פירש הרש"ט וז"ל מתכוון לערוב ונדמנו לו אשמו וי"מ אף צשתי כשיר שמתכוין ללחם ונדמנה לו האחרת ויש ששואלים למה שפירוש ח"כ יש מן השננים שם צני תמורה שרדי יעקב צנוני לרלל מתכוון ונדמנה לו ללם ז"ל עדיין לא כתבה תורה ולא נאסרו צדוקדוקים ח"כ שלם כתעצרה צלילה הווא ח' קשית הלא קשית מלמד שהוא שוגג והווא סודר שהווא הווא המתכוון אליה למה נקרא מורד ופועה אלא מחוררתם כלישנא קמא :

ומה שחזקו דעדיין ללל נתנם תורה אכתי מלמא התקירה מקום לנחם צדוק מלך ישראל שאלמדו דז"ל דיש מתכוון לשפחתו ונדמנה לו אשמו וכד פירש הרש"ט עשרה מעמדות דכרות שמוס ספק מולויו ולא מושגות והכרזת הרש"ט צדוק צדוילי כמ"ס הרש"ט אלפאנדארי צוולל מלם סי' ס"ח. ור"ע יקשה לתירוד זה וגם לתירוד שני של הרש"ט מורד כמלך שהווא אחר מתן תורה הרש"ט ונתעצרה צנת הווא :

ולמסקנת הרש"ט שהעיקר כפירוש הראשון דהיינו צמתיו לערוב ונדמנה לו אשמו יוחא הכל דלפטר דיש שחזרה און כמ"ס הרמ"ע שיהי על תנאי ודעתו לקדש צנוחה כדן. אמנם הרש"ט והר"ן ור"י לחד לישנא פירוש אפי' נסיו :

ומה שחזקו הרש"ט ליעקב צנוני צתירוד שני שלם כתעצרה צלילה הווא ח' דכתיבו לזון צבורי אחר כמו ודלשית אונזי אלמא כתעצרה צלילה הווא וכו' חמירין ציבמות דף ע"ז אשו כ"ע כיעקב דכתיבו כמו ודלשית אונזי שלם דלם קרי מימיו ע"ש :

ואפשר לדעת דש"י והרש"ט והר"ן דיש חילוק מיעקב צנוני ויש לעלמא דהא דלוקרו צני תמורה אף שמתכוון ללשמו אחר וצאה לו אחרת היינו משום דפטר דה"ל לצדוק ולירע מי הווא אפנס יעקב צנוני כד מסר סימנים לרלל וללם ידע מרחל ועשתה לו הסימנים וגם יש אפי' דוד כתב הרמ"ע צמלמד מקוד דין ח"ג פ"י שכה עשה יש דמסר סימני' ללשפתו והווא מסרה סימני' לנצירה ע"ש וכתב"ג דכד הווי סימנים והעמורם לא הווי צני תמורה מלמד דעשו את שללם והסתפרל צקימנים ולא עלתה להם והרמ"ע ע"ש כ"ע לזה על פי דרכו ע"ש. והרש"ט מנן אצדעה עמד צוה ותירוד אף נעלמו מעמו דרדי הרש"ט. ולחד זמן רב צל לוי' ס' אליה דבה ודלשית לקמן ס' דמ"א שערך קלת צמ"ט ורדיו דמוקוס :

ואחר' כתבו זה וימסו דנים על לירי יד כהה קודם וכן כתיבת יד על קלף וכו' סקרי הלכות מדצותאחא קמתי ומלחתי שם שכתב וז"ל נרין לכל און להסודר ללשמו להיות' זדויה וללמוד עלמה מלך כי הכל מועיל על האשה ללמוד ולעשות כפלים ויחד מהאיש כי הר"ל ד' עתו צעטיו של נחש צניעין ויש וכללצ והנה אמר דוד המע"ה הן צעון חוללתו וכו' ודנ"כ כי אשת ויש שמה הלללכותיות ויש היה שוגג אותה והי"ל לישו פלגש פעם אחת צל אשמו של ויש צמקוס הפלגש צלל וזיעת ויש וצלותו הילול כתעצרה וילדה ממנו דוד ודלוי דעת הלללכותיות היתה על צעלה וכל דעיווייה. ומתשפת ויש לל היתה עליה כלל כי היה סגור לצל על פלגשו וכו' וכן דלוח' מיעקב צנוני דכתבו ווי צצקד והנה היה ללם הרי שכל הילול הו' סגור יעקב להיות עם רחל וכן דלוחי מיהודה ותער שלם היה יודע מי הווא והיא ודעת שהמיה הווא ויללו ממנה בנים דקוקים עכ"ל ור"ע דהלללכותיות היתה אשת ויש אחר של דר המע"ה הנה צמ"ט צתיר' דף ל"א אמרו דלללכותיות אמיה דשמחון ואמיה דרוד נלצת צת עדלל :

ה דין ד' ועוד ששנר-משום-צל-תשקנו-וכו' מור"ם צל"ם סי' כ"ב כתב שיכול לצל שלם כדרכה וצלצל שלם יזויל וכו' ויש תקלון שפותר אף אם מולא אם הווא צחקדלו ואינו רגיל והרש"ט הקודם צבל-ספר חרדים האר"י צוה וכתב דלויסוד גמוד הווא לכל הפוסקים ומה שחזרו אינו אלא צמקוס הרש"ט רוק שחינו פנים צמנים ע"ש צלוקר-צמקוס מלך מלך ומלך שארוע מעשה וגדולי הודו אמרו ללמדו וכו' ע"ש. והרש"ט פנים מאירות ח"כ סימן ק"ח אכויח צמיתוד הווא כפשוטו עיון שם וכן נראה מדברי הר"ן צחודוסי סנהדרין דף כ"ה. ומשמע מדברי הר"ן שם דלדעת התוס' והרמ"ם מותר אף אם מולא. וכן משמע קלת-מדצני-דצ"י-והה-צחודוסי-לפטר-דק"כ-ע"ש-והרש"ט אלה דבה השיג על כל דרדי ס' חרדים. ומה שהשיג עמ"ט דלם הווא אלא פעם אחת צבל-וימי-דברי-התוס'-והרש"ט-והעמוד-דע"ה-ל-כתבו דקא דרניל אשור תשמע צלוק רגיל אף הרבה פעמים מותר עכ"ל.

אוי מהא לא
זמניו מיקדי
רצונו ירוחם
פעם אחת
דשירי עפי
אשור שבוה
ליתי שהיו

ז דין ח'
הסודים
רצונו ירוחם
שם
זין ו' ה'
ח' לו פטר
ללמוס'
דבר משה א'

ח' אס יש
מנן אצד

ירד ת"ה
יא דין ז'
חסדיכ
יזולו אכתי
משם הרש"ט
מדעיני וחי
צתורה עכ"ל
צבת ואינו
עסק התירוד
האלמח' ומ'
אצל וזלי צני
כ"י ושערו

י"ב כתב ה'
שלם
דלמדו עכ"ל
שעור חז' ו

י"ב כתב הרש"ט
ל"כ לכו
האמת שפסקו
הרש"ט כ"ה
לשדוקים. ו
שעפ"ל נרדו

אבל צמ'
מתכו
יש חיוצ צללו

יד דין ח'
סי' כ"ה
זין דין י"א
צמקד כ
מזן אשפ"י
חם מל'
מס' סדר כי
פ' כל הוד כר
אשור ה'
מור"ב אל"כ
ס"ה ו
שם משם הרש"ט
מחיינו רש"ט
וקצד רש"ט
למעט צננות
ועו
גם למ"ט א'
צת"ט ז'
הא דמסני-צ'
אל-דהווא-ה'
וצות חלל מו
וצכתבות דף

ר"י דין י"ב
צשיירג' ו

ספר דרבי יוסף

האמן בני חיים יוסף צווא אצולני צליל

סימן ר"ם

סימן כב

אם מרע"ה דרש בעצמו בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן

76

הרמב"ם בשרש צ' השריש לן שאין ראוי למנות כל מה שלמדים באחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן או ברבוי. ואח"כ כתב וז"ל "ואולי תחשוב שאני צורה מלמנותן להיותן בלתי אמתיות והיות הדין היוצא במדה ההיא אמת או בלתי אמת, אין זו הסיבה, אבל הסיבה כי כל מה שיוצא אדם הם ענפים מן השרשים שנא' לו למשה בסיני בצאור והם תרי"ג מצוות. ואפי' הי' המוציא משה עצמו אין ראוי למנותם. והראי' על זה כלו אמרם בגמ' תמורה (טז.) אלק ושבע מאות קלין וחמורין וגו"ש ודקדוקי סופרים נשתכחו צימי אבנו של משה ואעפ"כ החזירן עתניאל בן קנו צפלפולו, שנא' ויאמר כלב אשר יכה את קריית ספר ולכדה וגו' וילכדה עתניאל בן קנו. וכשהיו כך הנשכחות כמה הי' הכלל שנשכח ממנו זה המספר. כי ג"כ מן השקר שנא' שנשכח כל מה שנודע, ובלא ספק שהיו אותם הדינים המוצאים בק"ו ובזולתו מן המדות אלפים רצים. ואלו כולם היו נודעים צימי משה רבינו, כי צימי אבנו נשתכחו. הנה נחבאר לך שאפי' צימי משה נא' דקדוקי סופרים. כי כל מה שלא שמעו בסיני בצאור הנה הוא מד"ס" עכ"ל.

והנה לכאורה פשוט לשון הרמב"ם כשמדבר על הי"ג מדות "ואפי' הי' המוציא משה עצמו אין ראוי למנותם", הי' משמע דאף מרע"ה עצמו הוציא דינים והלכות וענפים מחודשים צי"ג מדות מן השרשים והכללים. אמנם זהו דבר שלא ניתן להאמר כלל, שזה נסתר מדברי הרמב"ם עצמו בכמה דוכתי. דכתב הרמב"ם בהקדמתו לספר היד וז"ל "כל המצות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו. שנא' ואמנה לך את לוחות האבן והתורה

והמצוה, תורה זו תורה שבכתב, ומצוה זו פירושה. וזונו לעשות התורה על פי המצוה, ומצוה זו היא שנקראת תורה שבע"פ" עכ"ל. והיינו שניתן למרע"ה התורה שבכתב עם פירושה דהיינו תורה שבע"פ, והיינו הפירושים עפ"י הי"ג מדות שהתורה נדרשת, וזונו לפרש התורה שבכתב עפ"י התורה שבע"פ, וכולם ניתנו למשה בסיני, ומקורו מהא דאיתא בצרכות דף ה. וא"ר לוי צר חמא אמר ר' שמעון בן לקיש מאי דכתיב ואמנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם לוחות אלו עשה"ד תורה זו מקרא והמצוה זו משנה אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים להורותם זה גמרא מלמד שכולם ניתנו למשה מסיני ע"כ. ומפרש הרמב"ם שניתן לו התורה שבכתב לפרשו עפ"י התורה שבע"פ שניתן לו. והן הי"ג מדות שהתורה נדרשת.

והרמב"ם מפרש בן התו"כ ר"פ צהר. דכתב הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ וז"ל ואח"כ ילמדום פירושי המצוה ההיא הנתונה מאת השם. והפירוש ההוא הי' כולל ענינים. והיו כותבים המצוה ולומדים על פה הקבלה. וכן אמרו ז"ל צברייתא וידבר ד' אל משה צהר סיני, מה ת"ל צהר סיני והלא כה"ת כולה נא' מסיני, אלא לומר לך מה שמטה נא' בכללי ופרטי ודקדוקי מסיני אף כל המצות נא' כלליהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני עכ"ל. והרמב"ם מפרש דכללי היינו המקרא תורה שבכתב, ופרטי ודקדוקי היינו הקבלה דתורה שבע"פ. וכן כתב שם להלן וז"ל שיוכל אדם לומר אם הם פירושי התורה כפי אשר יקדום מקובלים מפי משה כמו שאמרנו מדבריהם כל התורה נא' כללית ופרטית ודקדוקי מסיני וכו'

ספר אמרי חן - שבט' במצוה
 גר"ל ל' יבוצג בש"ס האו' איוונדערט גאט

עכ"ל. וכ"כ בהמשך דבריו שם וז"ל "וכיוצא בזה בכלל המצות אין מחלוקת בהן. שכולם פירושים מקובלים מפי משה. ועליהם ועל דומיהם אמרו כל התורה נא' כללותי ופרטותי ודקדוקי' מסיני" עכ"ל. וכן בהמשך ז"ל "וזה ענין מה שאמרו כללותי ופרטותי, רצו לומר העניינים שנוכל להוסיאם בכלל וצפרט וצשאר י"ג מדות והם מקובלים מפי משה מסיני" עכ"ל ומקורו מהתנחומא פ"ר נח סי' ג', תורה שבכתב כללות ותורה שבצ"פ פרטות. ע"כ. וזהו דלא כרש"י והרמב"ן ר"פ צהר ורש"י בזבחים קטו: דפי' כללים עניינים שנצארו בתורה באופן כללי, וכמו והשביעית תשמטנה, ופרטים ודקדוקים עניינים שנצארו בתורה גופא בפירוט, או עולה ושלמים כלל, ופרטות והפשיט ונחת.

עושה נאמן הוא שנא' לא כן עבדי משה בכל צימי נאמן הוא ע"כ, אשר מזה משמע שהצין משה מדעתו. ולהצילו מטעות זה אמר אנא נפשי כתצית יהצית, שהקצ"ה בעצמו נתן התורה שבכתב, ובעצמו פירש אותה דהיינו תורה שבצ"פ, כללותי ופרטותי ודקדוקי'. וכן אמרו רבותינו ז"ל צברייתא, וידבר אל משה צהר סיני, מה ת"ל צהר סיני, והלא כה"ת כולה נא' בסיני, אלא לומר לך מה שמיטה נא' בכללי וצפרטי' ודקדוקי' מסיני, אף כל המצות כלליהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני עכ"ל. וזהו ע"ד הרמב"ם וכמצי' שם בדבריו. ולהלן באות פ"צ כתב וז"ל "ואף בכל שאר הדברות קבלו רז"ל שהשיגו פרטיותי ודקדוקי' של תורה וכו', ולכן יראה בכוננת פרטותי' כלומר הפירושים בכל דבור ודבור, וכן הדקדוקים שיהיו עמידים לדקדק בהם הנציאים והסופרים" עכ"ל. ומשמע דהפרטותי' היינו הפרטי' דינים ומידושים, ודקדוקי' דקדוק הי"ג מדות שהתורה נדרשת. והכל נמסר למשה מסיני.

ובן יעויין בשל"ה הק' מס' שבעות פרק תורה אור, אות ס"ט, דמיייתי הגמ' בשבת דף קה. דא"ר יוחנן אנכי נוטריקון אנא נפשי כתצית יהצית, רבנן אמרי אמירה נעימה כתיבה יהיבה. איכא דאמרי אנכי למפרע יהיבה כתיבה נאמנין אמרי' וכו' צריך להקדים כי כתיבה היא תורה שבכתב, ואמירה היא תושבע"פ, וכן כתיבה יהיבה רומז לתורה שבצ"פ וכו', וזהו שאמר רבי יוחנן אנכי נוטריקון אנא נפשי כתצית יהצית ר"ל כתצית תורה שבכתב, ויהצית תורה שבצ"פ, והכל הוא מפי הגבורה, וצא לאורו לנו בזה וכו' שמה נטעה בהצנת איזה מאמרים הרומזים איך תושבע"פ השיג אותה מרע"ה מעצמו וכיון אל האמת. וכהא דאיתא צמדרש (שמור"ר מא, ו) ויתן אל משה ככלותו, כללים מסר לו הקצ"ה למשה, אשר נראה מזה שלא מסר לו השי"ת רק כללים, ואח"כ הצין מרע"ה הפרטים מעצמו. וכן צמד"ר סו"פ כי תשא כתוב לך, החילו מלחה"ש אומרים לפני הקצ"ה, אמה נותן רשות למשה שיכתוב מה שהוא מצקש, שיאמר לישראל אני נתתי לכם את התורה וכו', א"ל הקצ"ה ח"ו שמה עושה דבר זה, ואפי'

ובן תניא בסדר עולם רצא פרק ל' "יהיב חכמתא לחכימין ומנדעה לידעי צינה" יהיב חכמתא לחכימין זה משה רבינו אצי החכמה ואצי התבונה, ומנדעה לידעי צינה זה יהושע בן נון שנא' ויהושע בן נון מלא רוח חכמה ע"כ. וצאר הגר"א ז"ל זה זה משה רבינו. פי' שמה לא הי' צריך לצינה, צינה הוא המצין דבר מחוך דבר, והוא קיבל הכל מפי הקצ"ה. "זה יהושע" כי צימי יהושע נשחכו שלשת אלפים הלכות (תמורה עז). והי' צריך ללמוד זה מזה ולהצין זה מחוך זה עכ"ל. ומצו' לכאורה צהגר"א דכה"ת בכל פרטי' ודקדוקי' נמסרה למשה מסיני באופן שלא הי' שום צורך להוסיא בעצמו שום הלכה, כיון דנא' לו הכל בסיני מפי הקצ"ה. [ולע"ק מלשון ציאר הגר"א למשלי ד, ב]. וכ"כ הגרי"א חבר זל"ל צפי' אור תורה (למעלות התורה) אות פ"ו, וז"ל והצ' הוא מה שהאדם ממייגע וטורח לדמות דבר לדבר, ולהוסיא

דברים חדשים ע"י י"ג מדות שהמורה נדרשת בהן, ובעת שהיו ישראל במדבר לא היו זריכים למדרש, ולהוציא דברים חדשים ע"י טורת, שכולם ניתנו בסיני למה, אף מה שמלמיד ותיק עתיד לחדש עכ"ל.

מדות, דזה ניתן לו מפי הקצ"ה כמ"ס צאות פ"ג.]

ולבאזרה כ"ה להדיא צד' העמ"ס לשאלמות פ' משפטים שאלתא נ"ח בהשמטות אות ו', דמפרש ד' השאלמות שם דכ' וידועים אלו בעלי תורה ותלמוד דכתיב (מהלים יט, ג) יום ליום יציע אומר ולילה ולילה יחיה דעת, דפירשו בשמו"ר פ' מ"ז מנין הי' יודע משה כמה ימים עשה כו' בשעה שהי' מדבר עמו הי' יודע שהוא יום, ובשעה שהי' אומר לו למוד תורתך הי' יודע שהוא לילה, וכן דוד המלך אומר יום ליום יציע אומר, פי' וסיפא דקרא ולילה ולילה יחיה דעת, והיינו ציוס הביע הקצ"ה אומר למה תורה שבכתב או שבע"פ הלכות מקובלות או כללים שנמסרו למהשה כדאי בשמו"ר פמ"א ככלותו לדבר אחר כללים למדוה הקצ"ה למהשה כו', וצליה למד משה צפ"ע פלפולה של תורה מה שחדש בעצמו, וזה מקרי תורתך כדאי צע"ז דף י"ט בתחלה נקראת על שמו שנא' ובתורתך יהגה יומם ולילה, ופירש"י יהגה יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתקן, וזהו תורתך, ואמר הכתוב שצליה אע"ג שאין הקצ"ה מדבר עם משה, מכ"מ חוה לו דעת בסייעתא לבין האמת, וגמלא פי' דעת היינו תלמוד, וזה וידועים עכ"ל. והנה לדברי המהרז"ו והעמ"ס מתפרש ד' הרמז"ס בשרש צ' → "ואפי' הי' המוציא משה בעצמו אין ראוי למנותם" כפשוטו, אכן לד' הרמז"ס צפיה"מ והגר"א לע"ג מד' הרמז"ס שהצאנו.

אבן לכאורה מש"כ השל"ה דיש טועין לפרש השמו"ר פ' תשא (מא, ו) כללים מסר לו הקצ"ה למהשה, דהקצ"ה רק מסר למרע"ה הכללים ממש, ושאר דרשות הי"ג מדות דרש מעצמו, לכאורה מצינו לרבותינו ז"ל דבאמת פירשו כן, דאימת צפרקי דר"א פ"ב שכתב דריב"ז אמר לר"א לדרוש ואפי' יותר ממה שקבל ממנו, ומשל למעין זה שהוא נוצע ומוציאו מים ויש צנחו להוציא מים יותר ממה שהוא מכניס, כך אתה יכול לומר ד"ת יותר ממה שקבלו מסיני ע"כ. וכתב צפי' מהרז"ו וז"ל קבלו מסיני, שהם קבלו כללים ובהם נכללו פרטים רבים מה שאין הפה יכול לדבר, ע"פ י"ג מדות שהמורה נדרשת בהן, וע"פ ל"ב מדות דר"א וכו', ואחר כותבי זאת מלאתי צמ"ד מפורש צמד"ר (שמות מא, ו) ותנחומא פ' תשא (ט"ו) על פסוק ויתן אל משה ככלותו לדבר וגו', וכי כל התורה למד משה והלא כתיב ארוכה מארץ מדה. אלא כללים למדו הקצ"ה למהשה, וכמו שנא' (מלכים א' ה, יא) אצל מלך שלמה ע"ה "ויחכם מכל אדם מאיתן האזרחי ומיהמנן", ודרשו רז"ל (צ"ב טו.) וצד"ק מיייתי צמד"ר יט, יג הימנן זה משה, והיינו ע"פ מדות וכללי תורה הוציא פרטים וגלה מעלמות יותר מהראשונים עכ"ל. ומשמע דמפרש השמו"ר כללים מסר לו הקצ"ה למהשה, שמרע"ה הוציא הפרטים בעצמו ע"י י"ג מדות. [והשל"ה שם צאות ע"ב ואות קי"ח פי' נתגבר שכלו של משה רבנו ע"ה להצין דבר מתוך דבר בצלפול, ע"ד הגמ' נדרים לת. לא נתנה תורה אלא למהשה וכו' ומשה נהג צו טובת עין ונתנה לישראל וכו' אלא לפלפולא בעלמא ע"ש, אצל נת' דאי"ז הי"ג

אבנם כד דייקת שפיר צד' הרמז"ס ובעיקר שרשו בזה נראה דלק"מ. והוא, דהרמז"ס הרי קוצע כאן בשרשו דאין ראוי למנות מה שנלמד מהי"ג מדות שהמורה נדרשת, וזה ודאי כשהקצ"ה אמר למהשה התורה, א"ל התורה והמנחה, קודם תורה שבכתב והוא לשון הכתוב, ואח"כ פירושה

מה שבאר הרמב"ם שלית להו דין כאילו נכתבו, וזהו מש"כ הרמב"ם ואפי' הי' המוציא משה בעצמו אין ראוי למנוחם, ר"ל דאף דודאי אמת הוא, דהרי הכל קבל מסיני וכמ"ש הרמב"ם והגר"א. מ"מ לאו משום ספק באמתית הדרשה הוא דאמרי' דלא מניין להו, אלא דה"ט דלא מניין להו דאין לדרשה דין ככתובה, וזהו מש"כ הרמב"ם ואפי' הי' המוציא משה בעצמו וכו', לאו משום דהוצרך לזה למעשה, שהרי מעולם לא דרש, דהכל קבל מפי הקב"ה וכמ"ש הרמב"ם והגר"א ז"ל, וכל כוונת הרמב"ם בזה אינו אלא דאף לו ילוויר דרשת מרע"ה עצמו, ג"כ אין דינה כחורה שבכתב אלא כחורה שבע"פ, שסוכ"ס רק נא' בתורת פירוש וציאור לתורה שבכתב, וא"כ הויין רק ענפים ופרטים, ולא שרשים וכללים, וכמ"ש כ. ל

דהוא הקבלה ותורה שבע"פ, והא דלאי שהפירוש הוא לא נמנה מצוה בפ"ע, שאי"ז כללא בפ"ע, אלא כל עצמה הוא פירוש וציאור וענפים להשרש והכלל הכתובה, [והמצות דלא מנינו כלל ושרש בהמקראות ונמסרו הל"מ, ודאי דנמנו צמנין תרי"ג, וכדציאר הרמב"ם בסוף השרש, ע' ל"ת קלה, ק"ד, ק"ט, שלו, דהא אי"ז בתורת פירוש וענף, אלא מתחילת דינו נמסר וניתן בתורת שרש וכלל בפ"ע.] והנה הרמב"ם בא לאפוקי דלא נימא כשיטת הראשונים ז"ל דס"ל לכל מה שנלמדת מהי"ג מדות כאילו היא כתובה. [וכדכתב רש"י בגיטין ס': בציאור דברי ר"א דתורה רוב בכתב, ע"ש בשל"ה באת ע"ג שהאריך בזה,] וממילא נמנין בכלל תרי"ג, ואם היטה להילפותות דינם ככתובה להדיא, א"כ ודאי מן הראוי למנוחם, וזהו

סימן כג

בענין ולא יעבוד עוד בלויים, ובמצות נשיאת הארון במדבר

בכלל מצות שעה. ויעו"ש דהרמב"ן חולק גם בזה וסובר דגם על כהנים איכא הלאו דולא יעבוד עוד בנשיאת הארון, כיון דעיקרו מעבודת לוי, ולא נא' דאין שנים פסולין בכהנים רק על עבודת כהונה. ויעו"ש דכתב הרמב"ן עוד ז"ל, ולפי דעתי שגם זה שאמר שנעתקה המצוה לכהנים אינו אמת. חלילה לנו שנא' שתשתנה שום מצוה בתורה שיהיו הלויים נפסלים ממשא הארון לעולם. והלויים נשארו צימי דוד וכו'. אבל נאמר כי הכהנים והלויים כולם כשרין במשא מה"ת שכולן נקראים לויים ועוד שלא נא' בפרשה אלא בני קהת, והרי הכהנים גם הם בני קהת וכו'. והענין כמו שאמרתי שכל השבט כשר למשא הארון והמשפחה ההיא של בני קהת נפקדו עלי' במדבר עכ"ל.

הרמב"ם בשרש השלישי כתב דהלאו דולא יעבוד עוד האמור בלויים הוא מכלל מצות שעה, משום דהלאו נא' רק במדבר בשעה שיש משא בכתף, והרמב"ן שם חולק על הרמב"ם וס"ל דהלאו דולא יעבוד עוד הוא לאו לדורות אימת שיהא משא בכתף. והרמב"ן מיימי לשון הרמב"ם במ"ע ל"ד שכתב ז"ל שנטוינו שישאו הכהנים הארון על כתפיהם כשנרצה לשאת אותו ממקום למקום והוא אמרו יתעלה כי עבודת הקדש עליהם בכתף ואע"פ שמצוה זו באה בלויים בשעה ההיא למיעוט מספר הכהנים אבל לדורות הכהנים חייבים במצוה זו ע"כ. וא"כ הרמב"ם לטעמי' דס"ל לדורות נשיאת הארון הוא בכהנים, ובכהנים לא נא' דין שנים, וע"כ קחשיב להלאו דולא יעבוד